

अ आ इ ई उ

10

ऊ ऋ ॠ

ऌ ॡ ए

ऐ ओ औ अं अः

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీ:

భావత్వా శ్రీమత్పాదాబ్జే దీపికాయా: ప్రకాశికా।
శ్రీరామయశశిష్యేణ వేఙ్కటేశేన కీర్త్యతే॥ ——
ప్రారిప్సితత్ర శుభ విరామ విశోధి విఘ్న వ్యూహ విఘాత: సత
విచక్షణానాం విశ్వనాథాది విదితం· శిష్ట శిక్షా ధనియాంశ్చ
నిబద్ధ శిష్టవధానాంయ ప్రారిప్సితం ప్రతిబాసేత —
వి శ్రీశాన్తిపదినా॥ విశ్వస్య ప్రపఞ్చస్య ఈశ్వర: స్వయాత్మ
విశతాం కరణత్వర్థ:। ఏతేనేశ్వరి అనుమానేన ప్రమ
మాణం సూచితం॥ తథాహి। కార్యం సకర్తృకం
కార్యత్వాత్ ఘటవత్। భూరాదీనాం కిఞ్చిత్: పతన
ప్రతిబన్ధక ప్రయత్నవయ కేచి స్థితిత్వాత్
నిత్యాప్సుల కృత్వ పత్రాది స్థితివత్। ప్రపఞ్చ
నాశ: ప్రయత్నబన్ధ: నాశత్వాత్ అఙ్కరాదికల్ప!
శత్రుని నాశవత్। ఇత్యనుమానం కేవలవ్యతి
రిక్త్వాత్ దృష్టసకర్తృత్వశ్రీ యల్ప (క్షిత్యాదౌ) సర్వ ఇతరే
షాం బాధాత్॥ తదాశ్రయత్వేన ఈశ్వరసిద్ధిరితి
ఏతేన ఈశ్వరశ్రమాణాభావాత్ తన్మానసాకారరూప
నిర్దిష్టాకారాన యత్నమత్రాంశికస్య నిరస్తం॥
ఈశ్వరే అనుమానస్య ప్రమాణం ప్రదర్శ్య సంబంధ పలక్షణం॥
యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే। యేన జాతాని
జీవన్తి। యత్ ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి। తద్విజిజ్ఞాస
స్వ। తద్బ్రహ్మేత్యాదిశ్రుతిరాశ్రిత ప్రమాణాం ఇత్యభిప్రాయ:

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాసాంఖ్యస్య విశ్వసాం తస్య సద్వ్యాప్తలాం. శ్రీ ఖ్యాతిలతా
శ్రీంహ। సామ్న శ్రీ తేనమితేః అజ్ఞ యాసరిలా శ్రీ
తేక్య నేవతే ప్వతప లపా అధీనాం రీస్తూరస్యపా స్థితా
అజ్ఞతశ్శరస్య శస్యభాం నాలోలా ప్యశిజ్ఞానాం తేః
త్రి నామిన లప్య ధీలాభాః॥ సాను గనాం ధి పితరీత
విష్ణునాం శకతాలో విష్ణురాం ఖం. విసాం శథ. విశ్వ
నా ధస్య సారః కలత ఇతిశేష। గణేయేవ/గణితితి
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

దీపికాయథా ధర్మిప్రకాశకత్వేయమపి తీకాత్వ
సంగ్రహప్రతిపాద్య ధర్మిప్రకాశకత్వే స్వయం పి
కాంయమపి దీపికాత్వ-ధర్మిలాభః। తస్మా
న్నిరూపకత్వంలభతే। ఏతావతా శ్రీంచేకాం కా
ర్యం అనంతరకాలాన్ తద్ధర్మిః॥ ఇదానీం నిగ
మయత్వాది ధర్మాలనిరూపణం తద్ధర్మోపి తి
సిద్ధతి కరోతి మయూఖావిశేషం తస్య తద్ధర్మః।
సంగళాన్వి న్ధలత్వశబ్దేయతు ప్రాబ్ర
ణాయత్వశబ్దేన రాసమూహః। నిర్దిష్టన
హరిసమూహస్య ధర్మమితి। విష్ణుధర్మసమూహ
విష్ణుసమూహయతద్ధర్మః। తథాచ సమూహం ప్ర
తిసంగళాన్ విష్ణుధర్మస్య ద్వారా. హేతుత్వలాభా
న్ముక్తశాంకాపకాశతత్త్వభావః। విష్ణుధర్మస్య ద్వా
రత్వకథనేనత్రిష్ణూనాం పాప్మయనేనా మమవిష్ణుళాన్వ
కాలాన్తరభావిసమూహత్వే స్వాధనత్వాన్ నిష్పాదత్(
తద్విష్ణుతా ద[illegible]మితి శంకా నిరస్తా। సంగ
ళాన్వస ఫలత్వమపి కార్యానుకర్త్వవత్వా సూహః। శ
ష్టతి। శిష్టవ్యాకరణాను మితాం యహాన్రూ తిః తయాచో
ధితాంయాకర్తృవత్వా యతీనతి పుత్త్వతాన
శిష్టవ్యారాను మితా శ్రుతిచోధితకర్త్రుత్వా
యతిష్టితి ష్టుత్వతాన్వాతాద్యాకర్తృత్వవతాన్వాదర్ష

[illegible]

సా శక్తిరూపః ధర్మ ఇతి । నిర్విఘ్నపరిసమాప్త్యు
ద్దేశమితి । ప్రత్యేకం మఙ్గళానాం సమాప్తిం ప్రతి సాధనత్వం ప్రతిపా
దితం । తన్న నానాభావాత్ తత్త్వాసంభవాత్ ఏకత్రైవ మఙ్గళానాం
సమాప్తికారణత్వే సాం ప్రతి ఇతి । మఙ్గళానాం సమాప్తికా
రణతాభావా భావాత్ తద్ధర్మః । మఙ్గళసమాప్తికారణతా
భావః ప్రత్యేకమితి యోగాద్ యతో గావనుప
లబ్ధికారణతావచ్ఛేదక విశేషః । సమా మఙ్గళకారణత్వప్ర
ప్రత్యేకం తత్ర తదభావ యోగాదనుపలబ్ధే
ప్రయోజనాదితి తావచ్ఛబ్దం తాదృశప్రత్యేకం తత్ప్రదర్శనా
గ్రవిఘటన ప్రదర్శనేన పరిహరతి । మఙ్గళకార్యతావ
చ్ఛేదకా । కిం రణానామాద్యాదావితరేషాం మఙ్గళకార
తావచ్ఛేదక । ప్రత్యక్షా సమాప్తి తేషాం సఙ్గ్రహః
సమాప్త్యవచ్ఛేదకేన సమితి । తదన్య సమాప్త్యభావ ప్రయో
జనాన్ను పలబ్ధిప్రదర్శనాయ । సమాప్త్యభావా
దితరధర్మః । మఙ్గలాభావేతి । మఙ్గళకారణాభావేతర
ధర్మః । శబ్దవర్ణాదావితరేషాం మఙ్గళాకరణే
ఽత్ర తేషాం ప్రత్యక్షం సమాప్తిః తేషాం సంగ్రహః । సమాప్తి
రణానామిత సమాప్తేరిత తద్ధర్మః । దర్శనప్రదర్శనం ప్రతి తద్వత్
ప్రయోగోపి నావసానాయ । యథా ప్రతి సమాప్తిద
ర్శనం ప్రతి హేతుత్వాత్తితి విదనాత్ తత్ఫలత్వ
ర్థమను నవ వ్యాఖ్యానాత్ ప్రదర్శనస్య ఆసాం కల్పనేతి

రితిచేన్న। అన్యనియమ్యత్వశేషత్వభోగ్యత్వాదీతి।
అత్యంతయోః కార్యకారణయోః శేషశేషిణయోః
కారణాభావకార్యాభావయోః భోగ్యభోక్త్రోః।
అవ్యవధానాదిలబ్ధేః। తథాచ స్వస్వవ్యాప్తేత
రయా వత్త్వకారణసత్త్వే యస్య సత్త్వే గ్రహణే అ
వశ్యం తదుత్పత్తిః। యదభావే అవశ్యం యదు
త్పత్త్యభావః। తద్రూపాదతియావత్కార్యోత్పత్తికారణా
భావవిశిష్టత్వం కార్యాభావే కారణాభావ
భావవిశిష్టత్వాదిలబ్ధేః చేతనః। ఇతి భావవిశిష్ట
ఘటితాన్యనియమ్యశేషిశేషసదుభావగ్రహసహకృ
తేన ఇంద్రియేణ ఉక్తసమాప్తిసాధనత్వం
గ్రాహ్యం। ప్రకృతే సహకారికారణభూతనిరుక్త
సహభావగ్రహప్రతిబన్ధకాన్యత్వనియమ్యశేషభ
భావగ్రహసత్త్వేన తాదృశసహకారికారణాసత్త్వ
త్ తత్సహకృతేన్ద్రియరూపకారణాభావాత్
నిరుక్తసమాప్తిసాధనతాగ్రహస్య సంభవ ఇత్యభా
వః। అత్రేదమిహ బోధ్యం యత్ తత్కారణాన్తరా
తిరాసభాదిసత్త్వే అగ్రిమక్షణే ఘటోత్పత్తిరాపత్త్య
రాసభాదేః ఘటాదికారణత్వేన తావద్ గ్రహణం యత్స
హకారికారణశరీరే అన్యనియమ్యత్వం ఏవమనా రాస
భాద్యభావే ఘటాభావాభావాప్రసక్త్యాదిదోషః।

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కపాలాం కాశకాం యతో గతదాల్యవ్యపక్ష కా వాల కృ-
యతు కాం యతో గాం తరిక్త్రం యతో వద్ఘటకా రణగళ్ళే
కపాలాం కాశకాం యతో గాంఘావే ఫహితా సల్పలక్ష్య
కపాలాం కాశకాం యతో గక్ష్య ఫప కారగా లావ
త్రిపారణా యతు వత్రాష్ట్రరీ రతి కృయతు దళం॥ ఏవం
కపాలాం కాశకాం యతో గతదాన్య వ్య కపాల కృయు
కాం యతో గతరయతో వత్రాకారణా గళ్ళే కపాల కృయు
కాం యతో గశూ నవ్య కాంతి కపాలాం కాశకాం యతో గకళ్ళే
వి ఫమో ల్పలక్ష్య భావానిక్త్ర దమూఫః। తా దృశయతో
వత్రాకారణా గళ్ళే కపాలాం కాశకాం యతో గకళ్ళే కదాంశ
కృపాల కృయు కాం యతో గకళ్ళే ఫమో ల్పలక్ష్య కపాలా
కాశకాం యతో గక్ష్య లదా విత్రః। అతో కృయు దళేవాల
వకలావా? కమ వాళు మితి దళం। ఏవం ఛం యతో వత్రాకారణా
గళ్ళే కపాల కృయతు కం యతో గకళ్ళత్రశూ నవ్య కాంతి కపాలా
కాశకాం యతో గకళ్ళేన తిత్ర తదాం ఫ హితా న ల్పలక్ష్య వాళ
వకల్పా ఫప తా కృయతు దళాం ఘావాలే కపాలాం కాశకాం
యతో గక్ష్య నకదా విత్రః యతో వత్రాకారణా గళ్ళే దాం కవ్యతి
శకక్ష్య నీకృతలా తాః తక్ష్య కారణా లావాను వవత్రి రత్నే
తకతి। దం కత రత శ్రప్యప్తి సుబుద్ధి ఫపల యతో వత్రాకారణా గళ్ళే
దం తవ్యతి కకవి ఫవత్యతి కకాం ఘావాలే దం కక్ష్య కార
ణా లావాను వవిత్రః। అత నైవాఖ్యే లకతి। ఫపత్రాగమా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

[illegible]

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మిత్యల్పకలక్షణం। తస్య సుఖేనావిగ్రాహ్యత్వ
కం ఇత్యాహ। తదాహ। మంగళం స్వామిత్వసాధనం స్వామిత్వ
జ్ఞాపనం చేయాశ్చ ఐశ్వర్యకామస్య శ్రీయమానం నరాణాం। యద్వాత్రా
ము నయాం శ ఐశ్వర్యకామస్య శ్రీయతే లాత్త లాభ ధనం యాభా త్వ
త్వమేవ మః॥ స్వర్గాది సాధనం। అత్ర స్వర్గాది కామనయా వా
క్యే నామ శ్రీయమానం నర్త్రస్య ఇష్టే అప్పాదనే సత్యాలత్ర
సాధనభూతే నవ్య భూషణం ధారణం యచ ఐశ్వర్యాదిలాభ క్షేమ।
ఆప్త ల్యాం చాత్ర ఇష్ట్య సాధనతాం శ్రీ భ్రాంత్రాధిత ల్యత
తథాంశభ్రాంత్యా రహిత ఘానువశేనాను ప్రస్త్రనావిషయత్వం।
తం పరాత్ర వశ్యాబ్రాం త్యుచ నేన సుఖేన సవిషయ
త్వః పారమార్థికతి వాక్యవాక్యతాం। ఏవం చ ఐశ్వర్య
శం దినాది విషయం శంచ దానమహత్వ నానైశ్వర్య సాధ
నతాం శీభ్రాం తిచ స్పష్టాస్పష్టం చాంగః। నను నా
స్తికాది గ్రంథే మంగళాభావేపి సమాప్త్య(ప్రాప్త్య)మం
గళస్య సమాప్తికారణత్వం బాధితం। ఏవం చ బా
ధితా ర్థ సాధకత్వాన్నో భాంగ్నిధి తత్వమితితా
చేత్। నాస్తికాది గ్రంథే విఘ్న ధ్వంసదానాంచ నాస్తి
కాయమంగళాత్మావేపి నతేష్వపి సమాప్త్యభావ
త్వ స్వీకారే కారణమంగళ సమాప్తి సాధకత్వస్య
బాధితత్వలయతో తత్త్వాన్ని సాపోతనాపి భ్రాంతి లత్తాత్
[illegible] తాస్వా వి మంగళ చ నాస్తి కాయమంగళా కే

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హా హేతు సమాప్తి సాధనత్వసంబంధ హా సంభవేన హేతో
రవివ్యాఘాతా రక్షాంబంధ హా సంభవం దావ్యాప్తిర్వ్యయత్వా
సుఖూం సకేంవ సాంవతరతి తివాంఛ్య। ఈ(వ్య) శవ్యాఘాతా
రసాంశయ వ్య పక్షసా ధవసాంశయూం ధీన తయూం వ్యా
ప్తి నిశ్చయంతూ ప్రతిబంధకత్వాత్। సాధ్యాభా వాంశే
నిరాకాంక్షయాంత్వాత్ విషవ్యాప్తత్వాంశే సాంశయ నిశ్చయ
సాధా రణ వ్యాఘాతా రసాధారణ వ్యాప్తి నిశ్చయ
ప్రతిబంధకత్వ సవ్య కరల తాం క్రకా సుమతితత్వాత్।
అ వ్యధా ధూమే వి పర్యతే వహ్నిసాధ హేతు హేతువ్యాఘాతా
రక్షాంశయ సంభవ ద్వ్యాసేం వి వహ్ని సాధూం విలోవ్యాప్తి
నిశ్చయాం సులభత్తి ప్రసంగః। నచ సుహూంల లత్వవి
రహే విశేష్య వ్యాఘాతా రశాంకా యంకం ఎవ వ్యాప్తి నిశ్చ
యప్రతిబంధకతయ ప్రకల్తే ధూమ సహ్మాః కా
ర్యకారణభావా సు కూంల లక్షణత్తే న సాధూం
మే వాప్తి నిశ్చయతా సులభత్తి రితి వాచ్యం। సర్వజ్ఞ
గోతు కు కగా దా దావ్యతే రసూం వసవ్య విప్యత్సూంరా
సు మితత్వాత రణ విసవ్య వాత సుకూంల తక్షణవ్యాప్తి
విశల్తేన వావ్యాప్తి నిశ్చయ ఉత్పత్త్యబాధ కాంచా వాత్।
తన్నిరాకాంక్షం గళే సమాప్తి సాధనత్వ సుహూం వ్యాప్తి
బాధ విచార్యం। వతస సాత్తిక్షాంధిగ్రంథే సమాప్తిన్యతిరేకా
క్షరేయ ము। గవాంళ క్షంబధే హా సాంతరం ము। గళే సమాప్తి

సాధనత్వేన. దేహస్య సంభావితేన తాదృశేన. దేహస్య శాం ర
గాతాత్రత్వప్రతీతేః. శరీరాంతరం నయుక్తాన్నయుక్త
తిరేకసహచారదర్శనాత్ సహకారిత్వాత్. క్రియత్వగ్రాహ్య
త్వం. సమాప్తిసాధనత్వస్య సుఖప్రయత్నతీదూస్తో
సహాస్త్వం. అనవానేస్య వదు. తథా సమాప్తిసాధనత్వ
గ్రహణస్యాపి వహారితతాత్వాత్ సకువీహాపచారానుయత్ర
తిచోదితకర్తృత్వాద్యమత్వనేవాదు. తథాకర్తృ
త్వత్వం శ్రుతహారితః. అక్షసంభవతేత్యపేః. కత్తోన
స్త్యేత్యాదినా. అథవా. ననుదిర్దిష్టవరిసమాప్తవద్భి
శ్రం. ధారావాం. తథాసు విరక్తత్వప్యయత్రనావా
భావేః. ప్రాయశ్చిత్తాదినా విష్ణుసనాశసనపాలే।
అతన్నమాప్తిత్ప్రత్రే శ్లేత్యాశంకేనాశం. కతే। నన్వి
త్యాది సమాసం. తథాస్యతే। శాస్త్రారావితాదిః। కర్తృ
త్వఙ్గమితి నిత్యమేన కర్తృత్వలక్ష్యధీః। ప్రయోజ
శ్చత్రాదిరకర్తృత్వలియాపతే। కిం. ప్రమాణం స్తితే
మాణాభావాత్తత్వ త్స్వః। విషాత్తభారలం. తత్త్వ
తనుమితి త్వత్కారమాహ। తథా హీత్యాదినా
అలౌకికేతి। అలౌకికత్వే సతి విగీతత్వే సతి
శిష్టాచారవిషయత్వాదిలక్షణధర్మః। జ్యోతిష్టో
దానావిత్యాదినా ఖలు ఆస్వాదినివర్తక నిత్యనా
దివారిత్రహః। అలౌకికేతి అలౌకికత్వం ఫలసాధ్య

క్లృప్తానిరూపితవ్యుత్పత్తికానాం ధాతుపాఠస్య కాంశ-
కాలాంశ్రయం యం యమక్లృప్తదన్వక్లృప్తం । ఏవం చోణా-
దీనాం శిక్షాసూత్రాదివత్ప్రవృత్తిరనర్థక్యేన తత్స్వల్పానాం
వా లౌకికశబ్దానాం వ్యుత్పాదకత్వమితి భావః । రా-
త్రిస్త్రాదయో ద్వివిధా ఇతి । శబ్దానుశాసనద్విశేషకలౌ రాత్రి
స్త్రాదయో ద్వివిధా ఇత్యర్థః । ఆదినా శబ్దానుశాసనం ప్రాతి
శాఖ్యాదేః పరిగ్రహః । అవిగీతేతి । అవిగీతత్వం బలవద-
నిష్టానుబంధిత్వం । ఏవంచ రాత్రిస్త్రాదయోరిత్యు-
క్తలౌకికత్వే విశేషణసార్థక్యం తత్రైవ బలవదనిష్టా న-
నుబంధిత్వరూపావిగీతత్వాభావాత్ సుప్రయోగార్థ-
ఇతి భావః । న సూత్రశబ్దపరమనర్థకం । అలౌకికత్వా-
విగీతత్వోభయసామానాధికరణ్యవిశేషతాని-
రూపకత్వాభావాదిత్యర్థః । శబ్దత్వం తత్ర (విగీతత్వ) సమవే-
తత్వాదిత్యాశంక్య సిద్ధాన్తయతి పరిహరతి శబ్దపరం
స్వరూపమితి । నను స్త్రీత్వస్య సామానాధికరణ్య
విశేషతానిరూపకత్వాభావాత్ । శబ్దపరమనర్థక-
మితి చేన్న । తత్ర తత్పరత్వే తత్పరత్వం నతు స్త్రీత్వపరతా
తత్త్వమితి భావః । నను శబ్దపదం నాస్తి దానే నిరర్థకం చ
తదాదానం రినరర్థకం హేతుసామాన్యేత్యత్ర సామర్థ్యాభావా-
త్ప్రత్యక్షానుమానలశంకాయాం హేతుఘటకావిగీతత్వవి-
శేషణ సత్వాత్తత్పాదనే న పరిహరతి । సర్వం రాత్ర్యాదీతి । తథా

[illegible]

ర్ఛోదనా ద్వ్యదాం శస్య వినిరుక్తాంశ ష్యవలాంచాం ర
త్రే సతి స్వయమేవాంశాం తే సత్యాత్ తాత్ర సయుక్త సంబంధేన సా
ద్రవ్యభావాద్వ్యభేదాం రాపత్తేః యథాం శభేదం యథాం ద్రవ్యస
మవేత విశిష్టతయా రస్యేదేతు త్వమిం. గ శిల తేస్య శక్తి వ్యభేదా ర
హారణాది విశేష్టత్వ ద్రవ్యవిశేషు సమవాయేన తాదృశ
తు సత్యాత్ తాత్ర తేన సంబంధేన సం. గళ స్య శక్తి వ్యతా
యోధశక్త్యాతిరభావాత్ తదిరాతా దవిత్త్వః। స్వరూప
విశేషయతేజ్ఞయా విశిష్టతా సాయాం నాది శరణ్య సం.బం.ధే
నా లౌకికా విగతేజ్ఞయా షేటితా సావకభా రస్య తేతు
త్వయి. గళ ని పత్తే లౌకిక శక్త్యాది తాత్ స్వభావా తాత్ర
విష్వహేతో రభా[illegible] వేనాత్ ని విషే సం.భవః। మం.గ
ళానేవ్వ వష్ణ ష శత్వ మి. గ శిలత్వ నిరుక్త హేతు నా ప్రతిపాద్య
తా సంబంధేన శ్రుత్వా సామా నేమి. గళం ప్రత్యేకమేయమి
త్యాదిశ్రుతి నిర్ణయాం దారియాం ర్హాం. లత రదేం షా పత్తేః।
తథాచ మం. గళ స్య శక్తి వ్యత్యతి పాదనాత్ తత్స్వ
సాం. గళ నిరుక్త హేతు నా స్వరూప ష్ట్ర శక్తి వ్యతా యోధ
శక్తి తశ్శ్రుతి యోధిత శక్తి వ్యత్వం వా అవిశ్యం సా
ధనీయ త్వమితి నవ్యాః శం. కితే। స్వల్పితయోగి చార
ము పరాం క్షా కథం లభ్యతే మిత్యా సం.బం.ధేన చార్యా
వక్తా క్షం.న రామా వి సమా త్రిం. ప్రతి అశ్రయతా సాం.బం.ధే
న్యా నరా వవం. గళ స్య స్థా స్వకీయ భక్తి తమి త్వం సాం.బ
ద్ధా

న్నేన పరస్య నిరతిశయ శరీరం ప్రపంచ గళని ష హేతుత్వం ప
చ్యతే। స్వ విశ్రాంత యోగి చరణ వాక్యాని వాక్యైరిత సంబంధి
న సమాప్తిః। ప్రత్యయ సంబంధిన ప్రయోజన విశేష
ఫలప్రాప్తిం అభిన్న హేతుత్వం ప్రాచ్యతే। తేన చరణ వ
క్షణం సదా విశ్రాంతిః ఆశాశాని చ్చ త్రై వినష్టతః। తి
తి ప్రత్య చరణ వక్ష రూ వైవి సమాప్తిః బాధ రాహ్య ప్రత్
రా రూప తా వాక్యైరిత సంబంధ తయా ప్రావ్య చ్చిత్యమః। అవ
రి తు అనుపూర్వ్య విశిష్ట వాక్య న్యాయ చరణ వక్షణ న్యా, సాతా
ద్య శ చరణ వక్ష క్షణం స న్యా నాం ప్రా సమాప్తిః బాధ రాహ్యా
ప్రాత్। సమాప్తయ స్వ స్వ వి రూప రూప లా వాక్యైరిత సంబంధ త్య
సంభవి సలాపు ప్రా చ్చి త్యమః మత ద్వయ వ వి

అంతరం గ్రంథః ఇదానీం సమాప్తి విశిష్టం ఇతి స
కల తాం ప్రకర ప్రపంచ హారా ను వావ తైః। చరణ వాక్యా
న్యత తు క్త ద్య స విషయ కన్యా, సాస్య ప్రా అవర్త నం స త్వా
దిత తి బోధ నం। అధికం త్వ స్వ త్వా తత్వ శ్రీ వైత త్రైధా
యాం ను సాను సంధేయం। పరా రాజ్ఞి న్యాయ బల ఇతి। అత్ర
వి మూ ర్వ కథన ద్వా తోః అశాం త రధ ను నిర్ణ శా రశ
జ్ఞా సా ను కలం లని హా రో క్షః। అబ్వ త న్య శ్యా తిరి
క్షః। పరా రాజ్ఞ న తస్య ప్రత్తిత తే యాం యాం స్వ విషయ
కథా తు యోగా ద్విశి ష్ప లాభ్య విశ్ [illegible] యత్ల్యాను
క్షః। అస్య తథా త్వ శ్శ్య రచ రి శిక్షా న స్వయమః। వరం చ

పదార్థవిశేషణక పదార్థత్వాంతరధర్మనిష్ఠ
ప్రకారకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారానుకూలశక్తిమ
త్త్వం ప్రవాహాకార ఇతిశాబ్దబోధః। ఘటఃకంబుగ్రీవః। నన్వేవం
గకారకరణాం సంగతం పదార్థసామాన్యస్య విశేష
త్రిసూత్ర(పూర్వ)రూపాప్రసక్తేః। ననుసామాన్యధర్మి
ప్రకారకబుద్ధిజనకవ్యాపారవిభాగకరణం. సంభావిత
విభాగంత్రయాణాం విశిష్టజ్ఞాసనస్యైతదనుక్త్వా వ్యాపా
రితయాచిన్న యతితర్కగ్రహణమితి ప్రతిజ్ఞా, ఘటితల
క్షణోపదార్థసామాన్యస్యవిశేష్యత్వేనయుక్త
రూపాప్రసక్తేః। ననుసామాన్యధర్మిప్రకారకజ్ఞానస్య
విశేషధర్మిప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిహేతుత్వాల్లక్ష
ణాత్వకసాధారణధర్మిజ్ఞానం సామాన్యతోऽభేదేః
పదార్థాంశ ఇతిజ్ఞాన సామాన్యవిభాగకరణాను
సంధేయం। అతిజ్ఞానమితిలక్ష్మణార్థం తద్దోషాపత్తేః
ఇత్యస్య శబ్దలక్షణాప్రవేశేనసాధారణత్వ పదస్యాపి
పదార్థ ఇతి। న్యాయం వచం కిం అనువాద్యయితివిధానాయ
విగ్రహప్రవేశేన తన్నిష్ఠకవిధేయస్య పదార్థ పదస్య హే
తోసాంభ ధర్మ్యంశ ప్రవృత్తిపాదానాం తద్గ్రహణం గతాన్
విత్త్వం। ఇతిపుల్లత్వేపి। ఇత్యాశంకారకవిగ్రహ ఇతిసా
కల్పితపదార్థపరత్వేనత్యర్థః। నన్వేతేనైత అధోక్షజ
ధర్మ్యంశత్వాదిరూపేణ పదార్థపదసౌఖ్యం ఛందయత్వాపాదకత్వే

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శక్తిప్రతిపాదకానామితి భావః। ఇదమపి విలక్షణానాం సా
పేక్షసుబన్తానాం సమానాభిప్రాయతో గతార్థకరూపాణాం శక్తిత్వ
గుణకృత్యతే అతిధానాం నిష్పత్తేః। తథాపి చరితార్థత్వాయ
కల్పతే అర్థశక్తి శబ్దేన శబ్దార్థశక్తి గత్యర్థకథా
యానాం భిన్నార్థకల్పనియమేన విషయతార్థ
కత్వప్రత్యయం తార్థశబ్దే శబ్దాన్తవిషయత్వం లక్ష్య
తాత్విర్థాన్తవిషయత్వం విశేషార్థసామాన్యం సల
క్షణం ప్రతిపాదకతా సంబంధేన పదార్థశక్యత్వం
లక్ష్యతావచ్ఛేదకమితి బోధ్యం। యుక్తిప్రవృత్తిరవధి
అత్రాభ్యాం పారిభాషికత్ర వ్యవహారం తానపత్యం
విశేష లక్షణం। ప్రాప్తిపదాని లాక్షణిక్త్రాణ
కానాం। ఏతేన ఏకస్మిన్ పదార్థే వ్యవహారవి
రామా పదానాం గతి చేంపక్షే సపక్షాంశః। ఏవంచ
సమానవిభక్తికపదానామపి సమభివ్యాహారబలాత్
అభేదసంబంధేన ప్రవృత్తిభావాన్నాన్వయితావిశే
షాతః పదార్థేష్వన్వయబోధః। తత్ర సత్త్వ పదస్య
ప్రత్యయబోధకం వస్తు సామాన్యే పాతి తథా విశేషాం సన్నిత్యా
దినా। విభాగో కరవేతి। ప్రత్యయ గుణత్వాప్తి పూర్వోక్తి
రిత సమభివ్యాహృతబహువచనాదివిశేష్యత్వః। ప్రత్
ప్రసమభివ్యాహృతబహువచనాన్యత్వం ద్రవ్యత్వవి
శిష్టావచ్ఛేదకపరామర్శసంబన్ధాచ్ఛక్యానామేవ

పశ్వమంగీకారం కృతః। అన్యథా రామలక్ష్మణాభరతశ
త్రుఘ్నా ఇతి బహువచనే సర్వేషాం దివ్యోధాం తిరస్కృత్య సంభ
వవిశేషో ధాం వత్స్రేః। పవాంత్ప్రకృతేతి ప్రవాహ్ప దృష్ట్యభావాంత
సముదాయవిశిష్టస్య సంఖ్యా ప్రాంతకాలాం తయోః తాంద్వ
శద్వౌ ఇత్యనుభవాప్యస్య తబహువచనసాపవ్వ
కాం కృతేతి తమాత్ దృశో సంఖ్యాన్త్రే స్త్రీ సంఖ్యే వేతి।
బహువచనే నతల్లుర్విరితి భావః। సత్ర పరాత్రుపునాం
ర్ష్యమితి। నాములక్ష్మ సత్ర పదం నిత్యుంయోర్వనమిత్యర్థః। సత్ర
త్మాద్విర్విత్వితి బహువచనే నేవసంఖ్యానాదితి భావః
అధికసంఖ్యాన్యపక్షే క్షేత్రాణాం కృతేల్యాదితి। అప్పట్ల
సంఖ్యాశరణ్యత్వధికరకా సముదాయనిషేధార్థకే
త్వాదితి సర్వః। అపుటపదార్థానమంత్రితయాన్న సాయం
తి ఇతరవాక్యే సత్ర పదవాచ్యకమితి విశేషః। యథా
బ్రాహ్మణానాం సంతులాభేతి రాశిఘోషితేకర్మవాచినా
త్రబ్రాహ్మణపదనేకర్మవిశిష్టబ్రాహ్మణస్య నయ
నకర్తృత్వేనోపన్నిలాభాదిత్యం తాం సంయతే తత్త్వర్థ
లాభః। పరంబ్రాహ్మణానాం సంయతేత్యాద్యా సంఖ్యాన్వా
చకపక్షే దిశబ్దానాం ఇతరావిశేషాత్ ర్థకలాభో
త్తేయం. సాంసయితిత్వర్థలాభః। తథా త్రవేద్యతాప్
దిద్వం ద్వసముదాయస్యైతబహువచనేనసత్రతో
గాం పబహుత్వో పన్నితాపాతే అప్పట్లసంఖ్యాపరత్వ

త్వేన ధికరణా సమానా యత్వ నిషేధలాభాత్।
తదర్థం సత్ప్రవరానాం వత్వ్నకమితి భావః। నను ప్రాప్త
త్వభావాంతవరార్థేషు సత్త్రేష్వవరావృత్తేవత్
వరార్థేషు తర్హ్యంత సంఖ్యావరావృత్తేర్విధికరణాత్సన్న
త్వలాత్ప్రత్యేక వరార్థే నిషేధార్థం సత్రవారమితి
సత్ప్రావః। కింతు సత్రేష్వవధికసంఖ్యావరావృత్తేర్వి
కరణా వరార్థే విభాంబకథమన్నీ నిషేధార్థం। ఏవాచ
యాతి సత్త్ర వరార్థే ఇత్యస్య సత్త్ర వరార్థేవిభాంబక
థమాన్నీస్వలవమ విశేషాణ ఇత్యర్థః। తథాచ సంఖ్యా
వాచకశతాదివరాణాం మిత నిషేధయోరితల్లా
త్ప్రుధ్రాహక తంయత్ర వక్తవ్య మావశ్యకాద్యాత
మితాను రాద్రిత్యేష మో భావ యోర్ధవాత్స
త్రవరార్థే విభావకథమాన్సన్నలమ విశేషణత్వే
న అప్యత్ర వరార్థే విభావకథమాన్సన్న తమిత్యా
న్య ఇత్యర్థలాభాత్ పునరుక్తి రనేంగతః। ఏ
తదానంత్రాంయనేవరీతి శతకాకశతానాం ధికసంఖ్యా
వృత్తేర్వరార్థే శతాద్యుత్తమితి ధ్యేయం।
అతిరిక్తః వరాం శ్లిష్ట ఇతి। అతిరిక్తః అప్యత్ర వరా
ర్థే ఇతి। వరార్థే విభావకథమాన్నీ ఇత్యర్థః। ప్ర
మితయోరానర్థేతి। ప్రమాణవిషయం ల్ప్రవాం తేతద
భావానాం ఇత్యర్థః। నను సంశయ ధమనీనాం అప్య

మి పరా ర్థవిభా వ శ్ధమి న్ని స్వప్రమి తత్వా భావ పో
షణం తత్స్వప్రా ప్ర న ఇత్యే వ ధ మి స్తత్వా వి ష్ణే రక్షప్రా
రక్ష్యి గా స్ యో భా వా త్మేపి శ్రు త్యో వి స్వే త్వభా
వా భి శ్వ ర్ధం వి క ల్ప త ఇతి త ఇతి । ప్ర శే త్తే అ ష్పమి
త్వం ప్ర ష్ప త్వా ద్వ భా వ త్వాం త వ పరా ర్థ వి భా వ శ్ధ మి స్
గా మా ం త్ర తే వ ర ప్ర త ం యో గ ర ష్ట ర స ప్ర శ్ర వ త్వం ప్ర
ష్ప త్వా ద్వ భా వ త్వాం త తా ం శ్వ ధ మి స్ స్వ త మి త్వా
వి ష్ణో ర్త్ర ప్ర త ్ యో గ త్వా వ శ్ర ష్ట ర వ త్వం వా । త థా
త్వా శ్వ వ శ్ర ష్ట ర వి శ త్య : పరా ర్థ వి భా వ శ్ధ మి స్ : । ప్రమి
తో వా నా పరా ర్థ వి భా వ శ్ధ మి స్ త్రే న ప్రమి తో వా
న వా అ థ వా పరా ర్థ వి భా వ శ్ధ మి స్ : అ ష్ప మి : ప్రమి
తో వా నా న రు శ్ర ష్ట ర వ త్వ రూ పి ష్య స త్రే న ప్ర
మి తో వా న వే త్వ ప్ర త్వా ప్ర రా ర్థ ఇతి ప్ర స్ ధా ప్య తో తి
ద్యు పు ప్ర న ధా న వ వి క ల్ప శం గ తే రి తా త ర్థ త్వా భ్య శ్రే తే
భే ద స్యం । అ స్య ర్థ రు చ్ శ గా స్ట్ర అ తి రి క్త : వి దా ర్థ :
ప్రమి తో వా న వా తి ప్ర మి త : వి దా ర్థ : పరా ర్థ వి భా
భా వ శ్ధ మి స్ : అ తి రి క్తే న వే త్వ ర్థ : । ధ మి స్తే న
శ్రి శం హీ న రాం హిం ం తు త్వా ప్ర శ్ర ధ మి స్ ప్రమి త్వా మి
హేం త్వం । స్వ తు ధ మి స్ తా వి ష్ణే ర క్ష హో వే త స్వ వి
ప్ర వే శ : స్వ ర వా త్వ ప్ర యో వ న ా భా వా ఖ్య : అ తి రి క్త
త్వం ప్ర ష్ప త్వా ద్వ భా వ త్వా ౭ ధి క ర గా వ్య త్వ త్వం ।

తథాచ తేనార్థవిభాగకథనాత్ ప్రత్యక్షానుభవాత్ [illegible]
[illegible] ధికరణానాం వృత్తి [illegible] లాభాల్
[illegible] వచ్ఛేదకత్వేన [illegible] గగనా [illegible]
[illegible] విశిష్ట [illegible] లాభాత్
తస్మాత్ ప్రమితాన్యేతి విరుద్ధం [illegible]। ప్రతియోగి
ప్రమితం విశేతి। ప్రతియోగినః కాలసంబంధినా విశిష్ట
త్వః। [illegible]
[illegible] ఇతి [illegible]। పదార్థ [illegible]
పదార్థవిభాగకథనాత్ యావంతః తావంత [illegible]
[illegible]
[illegible]। అత్ర [illegible]
[illegible] విశేషః
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి। [illegible]
[illegible]। [illegible]
[illegible]। [illegible] పదార్థవిభాగకథనాత్ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వి ధా కథం చేష్టా ర్వ సం ఖం భూవితా రానేన లోద్యుద్ధో
పహా రనేపి వస్త్యగా ఁ సత్త ల్లభో థాం ను వాపిత్రే:।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

శాసంశయో నుల్బ్రరాంయు సప్తపదమూలాం ల్పత్రం।
వవాంచ సప్తపదీ నాదరార్థ్య విఘ్నాంతకధవేం। సప్త
ల్ప్టి దాన్సైలాంల్ర ష్ఫల్వాఘ్నా షో వాన్య తాంచ పదార్థ్య
ఘాతకధర్మాః సప్తవాం షాంవ వేలాన్యకాం రకాన్య సప్త
ల్ర ల్రదఘావాక్యోవికనిల్ర ష్ఫల్ల లదఘా వకోంపక
స్వ[illegible]ఫ్లస. శయు స్వ సాంమ ద్రవ్యఘా వసాం నుల్పల్త్రే
లరధీ సవాన్యవ్య ల్ర సంశయు సావ్యవ్య నుల్పల్త్ర్య
త్రలతఖం. ధకలేశాఘాకేనలాం దృశ్యావవల్ల వ్ర
కారక నిగా। యాల్ప కమా నాన ప్రల్వ షేమనా
యం కే నఖవలీ త దేవి కాం కర్త్రు: నిర్ణంయాంఖి ప్రా
యు ఇత ధ్వంసం। స ను తధా త్తి వ్యాత్త్రి నిశ్చయ సమ్య
ర కం సప్తపదం. ప్ర థక్షి మే క। తాం దృశ్యావృత్తి నిశ్చ
య స్వేవా నాకేక్షిత త్వా ది తిచే న్న। తాం దృశ్యావ్ప
త్తి నిశ్చయ స్యవా సాకాంక్షిత త్వే ప్రమాణాది షోడశప
దార్థ్యే త్రతీయకం వకేకల్ల్యత్ర వాప్య దృఘావా[illegible]
న్పల్మ ల్ప్రరూం వద్ర వాప్య దృష్ట ఘూ। తల్పాన్వ
వరాం ధీ విఘాంతకధమ। వాల్పతేలుసాం ద్రవ్యాదివ్య
షోపే. తేనసాంధసాం సం భవేన షో డశాపదార్థానాం
ద్రవ్య దృష్ట ఘూం। తత్వా నిద్రి ప్రసం గాం తో[illegible] న
చేపి త పాల్త్రః షోడశపదార్థా నాం పత్రైవాన్యా
విచకా ణాదసూత్రా నిర్ణా దాం కాత్రే రితాది కీభ—

అసంతీపృ వరిశా ద్రవ్యాదివిభాగసాంకర్యఘటకసమాది
గ్రహణాత్రయోచనాను స్వభావ్యం। సాను ద్రవ్యాదృభావా
న్తానిలానుత్వం సతాం వత్వా దృశాభాం వాన్తసపాయు దాయ
త్వావాచ్యేప్ప్రలతి యోగిలాకభేదావాచ్యేప్ప్రలతి యో
గిలాకభేదవాత్వం। ఏకేషాం నాద్వావిలతి ప్రలతాపకష్నే న్య
భయత్వావాచ్యేప్ప్రలతియోగిలాకభేదావాదేకేషాం సాన
త్వేలత్ప్రలతాల్ప్రతేపకపికష్టి న్తాదృశభేదసత్వేన
తన్వికేవలాన్వయితాయాతాదృశభేదావాచ్యేప్ప్ర
తియోగిలాకభేదాప్రసిద్ధేః। సాకిద్రవ్యాదృభావా
న్తానాం ప్రలతేప కధమాకేవాచ్యేప్రలతియోగిలాకభేద
సపాయు దాయవాచ్యేప్త్వం। తాదృశసపాయు దాయవాతాప్రసి
ద్ధేలేసతాదృశసపాయు దాయవాచ్యేప్త్వసపసులత
కానుప్రసిద్ధత్వాదిదిలతిచేన్న। ద్రవ్యత్వాదృభావత్వా
న్తానాం ప్రలతేప కావాచ్యేప్ప్రలతియోగిలాకభేదసపాయుదా
యత్వావాచ్యేప్ప్రలతియోగిలాకాలత్వం తాభావాత్వ
సప్లతాకఫలాత్వద్దోషః। వాస్తలాన్తు। ద్రవ్యత్వ
భావాన్తా సప్లతమత్వం। ద్రవ్యత్వాదృభావత్వం। తా
సప్లతానాసపూనాదికరణశూసప్త్వం। ద్రవ్యత్వ
దృభావత్వాన్తా సప్లతామవత్వం। వాలాఘవాదిలతిప్రతి
భాతి। ప్రవ్యగాతలతి। ఉత్పత్తిశక్తేమానాసిరాత్ర్యధమ
సంత్వాదిః। విభవతాన్నతి। అరాన్తరధమకే ప్రకార

కబ్లానానుకూలవ్యాపారానుకూలకృతిమా
నిత్యర్థః । ఘూతిత్యత్ర ప్రత్యయార్థోత్తి । స్పన్దాదారక్షణట
కత్రథమోద్విష్టత్రప్రత్యయార్థత్వ । కృతి ప్రతిబిల్వా
దినా । అత్ర కర్తృదూషణాయ వదరునున్సః వి
దస్య కృతివాదిమతే స్త్రా స్వలత్వానిష్ఠితలష
గాయా ఆశ్రయకర్తృత్వద్వారా స్వలానుల్లాని స్త్ర
నీత్యర్థలాభః । నర్స్య ప్రత్యయార్థస్యోపయుబలాద్వ
ప్య వద శ్వప్రప్రవిభావకధమా । స్వలానుల్లా
ష్ఠి స్త్ర థే కర్త్రాత్మనకర్త్రితి వదో వ్యక్తల నవత్ర సం
బ్యాయః వరత్రారాథే । శర్వత్రాది నజ్వబ్యాస్య
త్రా స్వభలకర్తృదూపణా శగాయ ప్రవిభా
వకధమ్ । వరా స్యయ శాస్యకత్రాఖ్య । తాదృ
శా స్వలాను విశేషితభనిష్ఠనిదశత్రాది సం బ్యాస్య
స్వ నవత్ర సంబ్యవిశిష్టప్రవిభావ కధత్వా
స్వలాను విశిషిత నితి । తత్రప్రత్యయార్థ వాచ్య
త్రితి పాదోవ్య ర్థః । ప్రవిభావకధమే । నవత్ర వి
శేషణా త్రంతోబనంటు వదాథే విభావకధత్వే
నత్రత్వ విశేషణా త్రంతోబ నదిశాఖ్యే యమితి స్వద
యం । అత్ర శాను త్ర్యాయ శ్రసం బ్యవిశష్టలాభత్వ
యా త్రప్రవిభావకధమాం । తికత్వమ్ । విమ్ । త్రా
మితాం సకలానాకర్తాయ మూల నాత్రిక

త్వన్నయపారః త్రయ్యన్త ఇతి శ్రుతిప్రకరణాం యా
రౌత న్త తాయ పేన స్యత దృ వి శా యహం న్న్యత్వా వి నా।
తాను సూ దశాను త్ర సీతి దశాను త్వా త్రయు తాను స్త్రా
వ త్ర న్న విభావ కథనాః ప్రతిష్ఠ న్న సితత్వ థః కథం
నవత్ర వ్యన్గాల త। నవల్ప సంభావ పరావ్యత్త్వ ధి కరణాత్ర
న్న విభావ కథనాః న్నతాను సంతోతి కథను త్వథః
నవల్ప సంభావ పర్యావృత్తిః కథను త నంతా థః న్నాత
ను సూత్ర న్నత్రై త్ర నూ గా భా పా త్రను స్త న్న న
త్ర న్నత్ప ను తావ్యశాం కన్న తాను సూత్ర న్నత్తై విన్న
థి హ్నాది ను సూ నత్ర న్న తాను త్వాత్రయు త్యన వ్యథి వేత్వ
దిను న స్త్రా నత్ర న్న తనను రూ పిత్ర న్న విభావ కథనాః
త్రయు త్వాజ్ఞతాను స్త న్న స్త్ర త్ర న్న విభావ కథనః
న్న ధి కరణా త్వాగా కే న షట త్వాదేరి వనత్ర న్న విభావ
కథనః వత్ప ను తావ్యశాం శాంబతాను సూత్ర న్నత్పస
థ నే న వ్య థి హ్నాది ను సూ నత్రి న్న తాను [illegible] త్ప రూ థ
త్పసా థ నే నచ్చ పరి ప రతి తథాంత తావ్య ది నా। తాను
సవషభ్య నూ గా త్ర న్నత్పసా ధకరి తమ స్న రూపా నిద్ధత్వ
శాం శా ప్రరి రా రా ంయహం దౌ లా దృశి వితహః త్రత్వ
షనే దృ త్ప నూ ఈ। వే నలం తపాన్న తావ్య ది నా। నాను
లా దృశి త్ర త తద్బ్రహ్మ్య ను త్రై వి షయ నిర్ధ రభా పా ద
భా థి త ప్రతీ బలా ది త్వ వృత్తం। త్ర నూ ఘ ప్రత్త త్వ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri

స్వధానువర్త్తిరిత్యర్థః। నీలరూపాధారతయేత్యస్య
ది। తాదృశాశ్రితత్వస్వధానువర్తిత్వ వాచ్యమ్। నీర
పస్య నీలరూపవత్వం। నీరసత్వ ఘటావిత్వం। నీరసత్వ
ర్థః। ప్రత్యక్షం తావత్సిద్ధ్యతి। తాదృశాదిత్యాదిత్వేనం
కే। ప్రత్యక్షాను మితి నీరూపితాదీయ తాదృశత్వ ధీ
తాత్పః। తాదృశత్వ తమో ప్రత్యక్షం నీలవత్వ క్రియా వాత్వాస్య
నీలఘటాదిత్వను రూపాత్తాను ప్రత్యక్షసిద్ధిర
తిబాధః। అత్ర నీలస్వవిత్వత్ నీలప్రత్యక్షాం షివాద్య
షిత్త్వాత్ క్రియాం స్వయం తత్త్వ మూర్త మూర్త స్వ
ద్వివత్త త్వ ద్వివత్వం తస్య లక్షణయ ద్విత్వం
తత్ర ను స్వరూపమ తదేవ తావతాత్ స్వ ప్రత్యక్షం
ప్రసాధ్య ఇదానీం పృథివ్యాదిను నో స్త్ర స్వత స్వా
నాత్రయత్వం సాధయతి తత్రేతి। పృథివ్యాదిను నో
స్త్ర స్వతను స్వద్విత్వర్థః। ఘటకత్వం సత్త్వాత్ స్వః। తాస్వ
ఆకాశాదిషు కేవలయః। తాను వర్తతే। తావో నిత్య ఇత్యర్థః।
నాకాశాదిషు చకిత్రకాశ్యతే। ఆకాశాదిషు నో నాత్ర స్వత
ను త్వాభావ ఇత్యర్థః। తమః అత్రాకాశాది ను నో స్త్ర స్వ
తాను త్వశూన్యమితి ఆకాశత్వాది ను న న్వ్యాస్త్ర స్వ
తాను శూన్యమితి యావత్। రూపవత్వ ఘటాదితి వి
షః। అత్ర తమసి ఆకాశాదిను నో స్త్ర స్వతాను త్వశూ
న్యత్వ సాధనం సులభం। ఏకీనకీ తస్య త్వసంభవాద
తి నీలఘటబ్భావాత్ ప్రత్యను తత్త్వతానిశ్చయ వాటాం తా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్తరితో ష్న ల్యా ధ్యాభి భారణత నాశాంకస్యేయం॥
స్వశాస్త్రాభాసాత్వ ప్ప స్వశాస్త్రః అభ్యోయ స్యేతి
పౌరుష తాసుస్వశాస్త్ర విషయ స్తతాం క్ష కత్త్రే సత స్వా
ధ్యాయ రాభాసా తాస్వభిహారః॥ నచైవమాలా స్వవి
నష్టపాఠయోవ్యభిచారః స్త దనస్కిజ్ఞతిసాధ్యం స్వశా
ధికరణా పత్తేః అక్రాస్తా పత్త్రచాతాశాం సల్ల స్వస
హపాయసంబంధే సస్వశాస్త్ర సంబంధి ల్ల సహపాయ
న్యాయ షష్ఠిత స్వామా నాధికరణ్య సంబంధే స్వస్వశా
సంబంధిత్వాత్ స్వత రశాం సల్లస్య సా వి షేత త్వా
న్నరో షత్ర సక్తిః॥ ఏవమన్న త్రా వ్యాప్యం॥ య
ద్ర విని ముక్త హేతుసా శ్రుతిసాధ్య దివాంయస్త స్మాత్ స్వత
ముల్లశా న్య ల్ల సాధ నమయుచితం॥ సైలభాన్లక్త
నిజతో విద్యుపాలక్త సైలభ్య సంపాదకజేల్యం తర
సత్వాత్ నహేతు నాని ముక్తౌ స్వత ముల్లశా స్వ
ల్ల సాధనమయుక్తి షేవ హాయన్న నక్త భాగే సాధన
మా ద్య లత్॥ యూసవల్యాదిలస్య స్వజీతుల్తే వ్యధి
సాధిత్రయం పూనామే వద్యుపాలక్త లత్॥ స్వశాస్త్రే
భావాదిలస్య స్వజేతుల్తే అక్రానాది వింభానామే
వద్యుపాలక్త లత్॥ సదా సతమిత్య భావాదిలస్య స్వ
జీహేతుల్తే తు హాయం॥ వినా ష్టక్ర వ్యాప్నా
మవి ద్యుపాలక్త లాసంభవాత్ అల్పేనే నిర్ణద్య

త్తి బాధకత్వాన్నాంగీకర్తవ్యే నన్వనుతే। తదాంగీకర్తవ్యే
ప్రాప్తే నను తత్రాపి ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకత్వాభావాదనుద్దేశ్య
తావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛేదాంకర్యాత్ తత్ప్రాగభావత్వం న ఘటాదిః।
ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకశరీరప్రవిష్టేషు రూపాదిరూపే భావస్య తత్త్వ సత్త్వా
దాశేషశరీరాప్రవిష్ట ఘటాదిరూపే ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకసత్త్వా
త్ప్రభాదిరూపే చ బోధ్యమసత్తాత్మకే। తత్రావచ్ఛేద
స్య సమవాయతత్త్వ విశిష్టరూపత్వమేవేతి ఉభయత్రాపి బోధ్య
ననుతేభస్య సమవాయతత్త్వ విశిష్టరూపత్వేన సమవాయసం
బంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వ సమవాయ విభాగవత్వయ ఘటిత
తత్సామానాధికరణ్య సంబంధేనైవ విశిష్టరూపత్వ
స్వరూపత్వం। సమవాయత్వ ఘటిత తత్సామానాధిక
రణ్య సమవాయత్వ ఉభయ ఘటిత తత్సామానాధిక
రణ్య సంబంధేనైవ త్త్ర విశిష్టరూపత్వమితి వక్తవ్యమి
తి। ఏవం చ విశిష్య తత్ర విశిష్టాభావత్వస్య విశి
ష్టాభావాత్మకత్వేతి రూపవిశిష్టతాను నివర్తనం
నస్య తాదృశ విశిష్టాభావస్యైవ తత్త్వరూపే విశేష
ణాభావాత్మకత్వం తదేవ బోధ్యత్వాన్నిష్కర్షః పూర్వ
మప్యుక్తత్వేన తత్ర సతి తాత్పర్యం సాధనం సం
భవతీత్యపి శంకా సాక్షాత్ త్వరాపాదః। ఉక్తోపస్థా
భావాద్గతి। ప్రత్యక్షత్వం తత్ర సమవేతస్పర్శా
త్ర సమవేత స్పర్శత్వ ఆపాద్య భావాతి విశేషః ప్రత్యక్ష

సిద్ధం। వితేష్టాం భాంతస్య వహేతుత్వాం కేవన్నశాస్త్రపరమాయుతం
త్త్రం। నతుసవిశాస్త్రస్యవి ప్రతియోగితాం విష్ణైదాకకోపాప్ర
తిశాః। ప్రయోజనసాంభావాం తోటుష్టప్రాశిష్టసశాస్త్ర
ఉష్టప్రకారాంశ లఘుధమకసమనియుతత్వాద్ధి వచనం చ
ఉష్టాభావాదితి హేతుః ఫలతః। అదృష్టానాం విశిష్టదినత
చన్నుష్టాభాం వసత్వేనష్ఫుభవా రత్నదవిష్ఠ ఇతి నాశం క
నీయం ఉష్టాప్రశాస్త్రభావాదిత్యన ఉష్టః అభావ్రీయ
సతిపువతు తాపితత్వదినతు ష్టు వద్ధి ఇత్రేతాభాత్।
నవిన్రవు పునత్వ ష్టవినష్ఠతేచనిష్ఫుభవాం రత్నదవ
ష్ఠ ఇతి నాత్వం। ఉష్టాసమానాధికరణా వృథిష్ఠ వృత్తిచాత
శూసవిత్వసవి విరహితతాం ష్ట దోషఇతి। నావిచలఇ
తి। తమోచలభిన్నమిత్వద్రక్షః। శితన్నశాస్త్రభావాదితి।
ఉష్టాన్నశాస్త్రభావాదితి హేతు పరిష్కారతబ్ధయం
హేతుః పరిష్కరణీయః। అన్యథా ఉక్తరీత్యాదోష
వత్త్వః। సమానాధికరణవృత్తి వృథిష్ఠవృత్తిచాతత్వావచ్ఛిన్న
భావత్వా రూపసామాధ్యాకవచ్ఛిన్నసవహేతుతాతే
హేయాలఘుధమాకవచ్ఛిన్నసవిహేతుత్వ। నంభ
వతీత్యాశంతెనా అనవర్తిలభూవిత్రయు ల్యాజ్ఞేతి।
నిలప్రరూపవిభాత్వవిచ్ఛిన్నత్వాదిత్యర్థః। అత్రత్య
సత్వప్రసే లక్ష్యయునితాన్నశాస్త్రభావాతి తాసర్వేల
ఘుధమాకవచ్ఛిన్నహేతు సత్వప్రదర్శనేనాంభయా నిలరూ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హాశ్రయత్వాదిత్యస్య ద్రష్టు రుచిరతాం॥ నాపి పృథివ్యా
మితి। తథాచ ఇతి వాదము నుపపత్తేః। తథాచ తపః పృథి
వ్యాం నాస్త్రీతి గతేత్యప్యర్థః। తపః పృథివీత్వ నైమిత్తి
యూ నతో తత్రాపి త్వయా గంధాభావాదితి గంధ
వద్భిన్నత్వాదిత్యర్థః। తేన తద్వృత్తినాం వచ్ఛేదేన
పి నప్యభావాత్। నచైవమపి సమవాయ ప్ర
[illegible]

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇదానీం విధాం. సశక్తిలాయుక్తానాం ఉరలత తాన్యాది దీర్ఘ యత్ర, తే
లాఘితాను కేవృద్ధి రాపది ము సేం స్రా స్వేమ ఖ స్థల్పాని క్షేరిత్వ
[illegible] ర్థః। దశామ ప్రపుమలతా। వృద్ధి కేల్పాదిమ సస్వేల స్రా స్వ
లాసభిన్న ప్రస్పవిభావకిధమనేవాదిత్వర్థః। వృద్ధి రావదిమహేః
స్రా నవ్లతామభి స్తత్రే సలప్రపల్పాదితి యః శ్రుం రక్తాద్యాః
యస్వైపాంత స్వైవాం యథా వృద్ధి కలాః। స్లతరిరాధృవావ
త్రే నలతామశిని శుర్త హ భపతిధ్వనిర్ప్రస్త ఆత్పవామలతవిము
ంపరతమతాభిప్రాయః। తేషాం భావరూ వల్పాదితిమ
హంత్రభూ తాల్పాప్తి స్థఃప్రతి యోనిలాశాం స్తవ రాబ్భా
వాఙ్గస్థలాదిత్వర్థః। నను రూపవల్ప తాధమభావల్పా
రూపవల్పామతాప్రాంతాం రూపవద్య స్థల్ప సాధనేన ప్ర
వృ నిమా నవ్ల స్థల్పసాధనేనాణ వరి పరలతథాత
ల్వాదినా। తమో నరూ శిప్రవలమలతా। అత్రలమో రూపవద్య
స్వం ప్రవృసిమానవ్లభి స్వం వాతా। వికల్పేన సాధ్యవధ్యమితా
ల్పరప్రం। అత్ర రూపత్వ స్థల్పసాధనపటలు రూల్మతరూ శి
స్వరూపశక్తా రక్తా ఖా వేనలత్ర ప్రవృత్త్వత్ర కారశేష
పలమానమ పుల్తాతతాధా వాహూ వియే గవ్వారాలబ్ద్వప్రవ్
ల్పాభావక్కేర్ద్షి। ప్రపృల్లి స్థల్ప సాధనేలు సాధారాలత్వ
ప్పురితమేధృం। అతో శాశ్వతకలతాలి అతో శాసవ్యప్
తం యథ్యాస్త్వతితాద్రాప్తలాదిత్యర్థః। అతో కాబసబ
క్షాభనసవ్లక్ష్మా నానా ఖాకితలోరికవిష్యయతా వాల్పాదితి

యేబాహ్యస్య వృత్తస్య యేనాంతస్త్వ్యక్త్వా - నేమ - తదపి తాంత్వే
తాం వస్తునిదక్ష ప్రవిష్టం। తస్యావిశేషనమాం చక్రస్య త్వేనాం త్వే
తాం న వస్తునిదక్ష తాపి దెగి రవాం తృప్త యేనాం చనాం భాం వాం చ్చు।
ఏవం చ కేషు వర్త్మ భిన్న తచ్చేం భిన్న త్ర వృత్తి తాం కక్ష విషయ
తాం సంబంధనే బాహ్యస్య వృత్తి సమవాం యేషాం దూష్యతేయం
వస్య సంయమే నే లోకస్యహం తాం తాపి ది త్వృక్ష ఫలితః। తే
భాం చేతాం వృత్తేనా త్యాం త్యం భం గ్రస్య సం నరుం పాం షు నాల
తక్షబలాం వ్యాభిచార తం తాను త్వతాపి వ్యాప్తి నిత్యం యేషాం
భావాం త్రమనిరుం వ భిన్న త్వా సిద్ధిః ప్రవ్యాభిన్న త్వాసిద్ధి రాపిని
రాం చాంస్య చెతి భావః। లక్షణం తేవం సంకీసుత్రాం తెరాపా వ ఇ
త్యాత్యనాం వంయం వ సం వృం రవా వృష్టేనాం భాం వం తరాం భి వ్యభి
వాం తతి తస్మాదితి ప్రవృత్తం వతాస్వ భావాం త్ర త్వమపేత
తాపి భావాం త్వం బంధ త్వ్యరుం వం భాం వాం చ్చై త్వృక్షః। ప్ర
తిప్రకాశక్తి తి। యమహా త్ర భాం వతాపి వస్తు న ప్రతియోగి
తాకాం త్వం త్రాం భాం వ రుం పం తమ ఇత్యృక్షః। తథాచ।
తన్నిరుం తి రుం క్ర తే చాంభాం వ రుం పం భాం వ భిన్న తాపి క్షు
తం వ్యభాం వ విది త్వ్యను మానాం త్రా వ్యశే తె చ క్షేత్ర పవ
స్వ ప్రతి యేనాం నితారాం భాం వ రుం పత్వం సిద్ధి విం తి
భాం వః। లక్షణే వం సత్రిశేలం తమ స్నేలతే తి ప్రతి తః కాం న
ఇతి త్వాత్రాహం। తత్ర ఇ। తమహం త్వృక్షః। సప్త వ్యరుథ
విశేష త్వాం। తస్య ప్రతేవి ధ్యా యేను వృక్ష్వ యేమి। తథా చ

తదేవ విశిష్టకశ్శీలం తదపి ఇతి ప్రత్యయశ్చలతి తదపి
ఇతి ప్రత్యయస్తు శ్రుతిఫలితార్థః। భ్రమ ఇతి భ్రమమపి వేత్యర్థః।
తథా చ శశవిషాణం విశిష్టకశింబిత్వాదాత్మప్రకాశకసాక్షిషా
భాంవతూం స్ఫురాంపాంధి వశాంచాస్తియమాంశత్రావ్యవస్థైలంశభో
ఇతి ప్రతీతి భ్రమవిత్వపుం విశిష్టకశింబిత్వాదాత్మప్రకా
శకసాక్షిషాభాంవతూం స్ఫురాంపాంధి వశాంచాస్తియమాం.
శత్రావ్యవస్థైలం తదపి ప్రతీతేరపి భ్రమత్వమవ్యాహతం। లోహం
తస్ఫటిక ఇతి ప్రతీతే స్ఫటికే జపాకుసుమరూపం స్ఫురంపాంధి
సంబంధవశాజ్జపాకుసుమస్య పితతాం హితాత్యవసాభా
త్వేనయుథాం భ్రమత్వం తథా లతి। తమ ఇతి ప్రతీతేరపి తే
జోభావశరూపతమసి స్వప్రతియోగినిత్వసంబంధవశాత్తే
జస్త్వరూపం స్ఫురాంపాంధిసంబంధవశాంధాలోకాంధిరూపంత్రే
జస్తమవేత్రిక్రియాంవిశేషవిషయకత్వేన భ్రమత్వమవ్యాహ
తమితి భావః। శను భ్రమస్య సాక్ష్యస్య లక్షణంమనుక్త్వావి
భానశరీరాంమనుచితం లక్షణాత్మకశాంధాంశనాంధర్మపక్షా
శకజ్ఞానాభావే విశిష్టధర్మప్రకాశకజ్ఞానానుప
యమనాంచజ్ఞానానాంఘభిధానప్రయుక్తాకాంక్షాతదతో
షాంపత్రిరిత్యాశంకాం లక్షణాప్రదర్శనేన స్వయం పరిహ
రతి। భ్రమత్వంచాతిమత్వంపేతి। అత్ర భ్రమత్వంచాత్రిరూ
పమితి సర్పపత్ప్రతిపత్త్యక్షం చాతిప్రసంగాం। నతస్యతేన
రూపేణ విలక్షణత్వం ప్రయోజకానాంభావప్రమేయం

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధూమవత్త్వాదితి వద్ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నత్వాంతిత్వస్య స్వసమవాయాధిక
రణావ్యాప్యవృత్తావచ్ఛేదకద్రవ్యత్వే ఘటత్వే తత్వస్యావ్యాప్తే
స్తాం నవచ్ఛేదకత్వయా ఇతరభేదాంశే సమవేతత్వావచ్ఛేదకత్వాంశ
పపత్రస్ట్ర। ఘటే హృద్వే పత్త్ర ద్రవ్యత్వస్య తేజసాం పేన లక్షణాత్వా
శంపవత్రి। వ్యాప్తపత్రకత్వపటేరే పలక్షణా త్వపదాదిస్తాత్వా
దితి హృప్రయోయా। నను ద్రవ్య తత్వేన తస్యవ్యాప్య పత్రకత్వం।
తథాపి ద్రవ్యత్వ లిం నక్షం ద్రవ్య వింతభిన్న మిత్యనుమి
తౌ ద్రవ్యత్వ వింతరభావ సమవాయాధికరణ మితి
వ్యాప్తి జ్ఞానం కరణం వాచ్యం। పం తస్య సంవ్యస సమ
వాయాధికరణ ఇతి జ్ఞానస్యైవ వ్యాప్తిజ్ఞానత్వాదేవం
పక్షతా వచ్ఛేదక సమవాయాధికరణ వ్యాసంవ్య సిద్ధోప
ద్రవ్యత్వ వింతి ప్రాచీన్నక పరిశమంత తా ద్వశ వ్యాప్తి
జ్ఞానస్య తుల్య వ్యక్తి వైశ్యతయా ద్రవ్యత్వ సమవాయాధి
కరణే తరభేద ఇతి జ్ఞానాత్మకత్వేన తాదృశ జ్ఞానస్య
భిమత సత్త్వ భవసంవ్య సిద్ధి రూపత్వాంశం తదసమ
వింత్యసంభవాన్న తస్యవ్యాప్య పక్షకత్వ రూపలక్షణాత్వ
వింతి। అత ఆహ నన్వత్వం పేతి। అత్ర నిర్ణశ తద్ప్రాచీన.
మతేన్వయ సహచార జ్ఞానస్యైవ అన్వయ వ్యాప్తి ప్రాప
కతయా ద్రవ్యమితరభిన్నం ద్రవ్య త్వాదిత్యత్ర ద్రవ్యహా
త్రస్య పక్షత్వేన ద్రవ్యపం తత్వాభావాదన్వయ సహచార
జ్ఞానాసంభవేన అన్వయ వ్యాప్తి ప్రహే నసంభవతీతి తాత్పర్యం

సంకోచో వ్యాప్తిశక్తిస్వరూపం చాంశ జ్ఞానాత్మక ఇతర
తావత్త్వకప్రవృత్తిభిన్నత్వావాత్ పక్షాభావప్రతియోగి
ప్రవృత్త్వా వ్యాప్తిరితి తావత్ ప్రజ్ఞానయోః పచాంశయుక్తిర
త్రిశాంశ్యవిజ్ఞానస్య సాంఖ్యయుక్తిరితార్థ్యేషాం తయోరపి
పక్షతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నవిశేషణసాధ్యత్వ
ప్రకార్యేషు విరుద్ధసంబంధశక్తి జ్ఞానస్యానవచ్ఛిన్నత్వే
సిద్ధసాధనదోషాంప్రసక్త్యైతాదృశాంశవిత్వాత్వేత్రి
బాధకాభావాత్ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యక
షేం తమాద్వైకర్యపిపేం తత్ర్వావ్యవస్తిక త్వేనోపలక్షిత
తావత్సంబంధప్రత్తః। నవీనైః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్య
కసాంఖ్యప్రకారకం విరుద్ధవాంశ్యతావత్। యుక్తిరి
తార్థే ఇతరభేదపిప్రవృత్త్యసంబంధాధికరణ ఇతి జ్ఞా-
నస్యానవచ్ఛిన్నత్వపయుక్తిప్రార్యేషు విరుద్ధసంబంధాధికరణప్ర
వృత్తిరితరభిన్న ఇతి జ్ఞానస్యానవచ్ఛిన్నత్వే సిద్ధసాధనదో
షాంప్రసక్తేః। పక్షతావచ్ఛేదకపేం తావల్లైర్యపిశవేన సంత
నసిద్ధసాధనదోషాప్రసక్తేః। వస్తుతస్తు ప్రపన్నైకదేశ
సంతపిప్రవృత్తిరితరభిన్నం ప్రవృత్తావదితార్థే దాంశా యోగ్యం
నస్యప్రవృత్తిరితరభేదసంబంధాధికరణ ఇతి పాంప్రజ్ఞాన
స్యాతుల్యవిత్తిపవృత్తయోః ఇతరభేదయోః సాంఖ్యప్రవృ
త్త్వతావచ్ఛిన్నసాంబంధాధికరణాంశ్యచాంశాత్మకత్వాదిత్ర
తరభేదస్యయోః పతోప్రవృత్త్వసాంబంధాధికరణాంశ్యేష్వ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వదుద్దేశ్యతాయాం స్వప్రకారకజ్ఞానస్యానిష్పన్నత్వేన సిద్ధిసా
ధనదోషాప్రసక్త్యా పక్షతావచ్ఛేదకభేదం తస్యైవోద్దేశ్యప్రవృత్తి
ప్యనవాప్యవిశిష్టకత్వరూపలక్షణానాం తాత్పర్యవిషయత్వాత్। యద్వా
రూపతః పక్షతావచ్ఛేదకస్థలే సాధ్యకించిద్రూపేణ పక్ష
తావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నస్య వ్యాప్తిస్వీకారే
నిశ్చిత్య సిద్ధిసాధనదోషేణ సాధ్యపక్షతావచ్ఛేదకసామా
నాధికరణ్యేన సాధ్యసిద్ధిరిత్యర్థః। యత్త। తదా ఘట
సత్త్వాదౌ ద్రవ్యత్వాదౌ తాదాత్మ్యేన సత్త్వసామానాధిక
రణ్యేతి వ్యాప్తిజ్ఞానస్య తుల్యవిత్తివేద్యత్వరూపసత్త్వ
రూపసాధ్యపక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యేన
సత్త్వేన తాదృశజ్ఞానస్య సాధ్యతావత్త్వేన ఘటత్వ
రూపపక్షతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యేన సా
తాదాత్మ్యేన యత్రోక్తే తత్ర ద్రవ్యసామానాధికరణ్య
జ్ఞానస్యానిష్పన్నత్వేన తత్రాప్యనుమిత్యనుదయప్రసం
గః। న చ హాని పత్తిరసంభవవిరోధాత్। తస్మాత్ వ్యాప్య
తావచ్ఛిన్నప్రత్యక్షతాద్యభావాదౌ సత్త్వమతి సిద్ధిసా
ధనదోషాప్రసక్త్యా తద్బాధకమితి। తథాపి తదతివ్యా
ప్త్యభావప్రయుక్తమితి ప్రతిభాతి। ఇదానీం ప్రసం
గసంగత్యా లక్షణస్య లక్షణం వక్తుం లక్షణానాం ద్వై
ధావిభజ్య దర్శయతి లక్షణాన్యపి। అత్ర లక్షణానాం శబ్దే
న వస్తుమాత్రం స్పృశ్యతే। తద్ద్వివిధం అసత్త్వం చేతి। అత్ర

దో అసల్లక్షణానాం మానాం పాం। లక్షణానిస్యతి। త్రయా
మానాష్టానీతి। త్రయాణాం దోషాణాం ఇత్యర్థః। ఇతి తే
బాప్ర రహిత ఘటస్త్రస్య దోషత్రయరాహిత్యంతుః। తథా చ
అవ్యాప్త్యతివ్యాప్త్యసంభవాభిన్నదోషత్రయరా
హిత్యత్వం చ తస్య సల్లక్షణస్య లక్షణమితి ఫలితం।
తత్ర అవ్యాప్తేర్దిష్టరూపం మంత్రపానో పాం లక్ష్యైక
దేశావృత్తిత్వమితి। లక్ష్యతావచ్ఛేదకసమానాధికర
ణాభావప్రతియోగిత్వమితా వచ్ఛేదకత్వపతిలక్ష్యతా
వచ్ఛేదకసమానాధికరణావిత్యర్థః। అవ్యాప్తిరితి।
అవ్యాప్తిస్వరూపమిత్యర్థః। అత్రాసంభవదోషల
క్ష్యైకదేశావృత్తితావాదాం వతి అవ్యాప్తివారకేణ యోవిశేష్యత
ర్థ। అతివ్యాప్తిరూపం వదన్ నలక్ష్యవృత్తిత్వం నితాపాదా
వతివ్యాప్తివారకేణ యోవిశేషణం దత్తం దోష్యం। అవ్యా
ప్తిరూపదోషస్య లక్షణం దర్శయతి లక్ష్యేతి। గోః కపిల
త్వమితి। నాం భక్తికృత్యాః ఇతరభేదానుమాపకత్వానాం స
వృత్తం। గోత్వవ్యాప్యకపిలత్వశాంతిమత్త్వమిత్యర్థః। అ
త్ర కపిలత్వవిశిష్టస్య శరీరత్వవ్యాప్తిప్రకారకజ్ఞానస్య ల
క్ష్యతావచ్ఛేదక నోతావవచ్ఛిన్నపక్షధర్మతాజ్ఞానవిషయత
వత్తయోరవ్యాప్తిరూపదోషస్య దోషమూలత్వమితి చే
ద్వ్యం। లక్ష్యావృత్తిత్వస్య త్వలక్ష్యావృత్తిత్వమితి। లక్ష్యే
తావచ్ఛేదకసమానాధికరణత్వేపతి లక్ష్యవృత్తితాం వచ్ఛే

దేశాంశవృత్తిత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమానాధికరణత్వ
మిత్యర్థః। అతివ్యాప్తిరితి। అతివ్యాప్తిస్వరూపమిత్యర్థః।
అత్రావ్యాప్తి~~[illegible]~~రూపం తద్దోషలక్ష్యేకపిలత్వఘటాంతాతి
వ్యాప్తివారణాయ విశేష్యభాగః। అసంభవరూపదో
షలక్ష్యే ఏకశఫవత్త్వే అతివ్యాప్తివారణాయ సత్యంత
మితి బోధ్యం తదుదాహరతి యథేతి। సాస్నాదిత్వమితినా
వక్ష్మక్ష్యత్వ ఇతరభేదానుమాపకత్వసత్త్వాత్త్వద్విపర్యయస్త్వ
నదత్వమిత్యర్థః। లక్ష్యమాత్రావృత్తిరితి। లక్ష్యతావచ్ఛే
దకసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకాభా
వప్రతియోగిత్వమిత్యర్థః। అసంభవ ఇతి అసంభవస్వరూ
పమిత్యర్థః। అసంభవరూపదోషస్య లక్ష్యముదాహర
తి। యథేతి గోరేకశఫవత్త్వమితి। నాం వక్ష్మక్ష్యత్వేతరభే
దానుమాపకత్వసత్త్వాత్త్వద్విషయక ఏకశఫవత్త్వావ
చ్ఛిన్నమిత్యర్థః। అత్రాతివ్యాప్తిరూపదోషస్యవ్యాపకస
మానాధికరణ్యరూపవ్యాప్తిఘటకవ్యాపకతావచ్ఛే
ద్రూపవిరోధిత్వరూపం అసంభవరూపదోషస్యేతర
భేదరూపపక్షవ్యాపకసమానాధికరణ్యవ్యాపకత్వరూపపక్ష
ధర్మరూపపక్షతావచ్ఛేదవ్యాప్తిఘటకసాధ్యసామా
ధికరణ్యం చ ప్రహం విరోధిత్వరూపం చ। ఏవం రూపం దూ
షకత్వం బోధ్యమ్। అస్య ప్రకరణస్య అసంభవత్వస్య
పక్షధర్మతాప్రహం విరోధిత్వరూపదూషకత్వమూహ్యః।

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అసల్లక్షణానాం స్వలక్షణానాము తన్నైల్లక్షణానాం స్వలక్షణాభా
వ ఏతదితి। పూర్వోక్తేత్యర్థః। ఊనాంశానాం త్రయశబ్దాంతస్య
తి। ఏతో పత్త్రయస్య తమహాంశ్యా ఇత్యర్థః। భక్త్యా ఇతి। వస్తు
తా వ్యవచ్ఛిన్నా ఇత్యర్థః। భక్త్యాదివ శబ్దయోబాధవిర
హాల్లక్షణానామితి సల్లక్షణాంశబ్దప్రతిపాద్యానిత్యర్థః।
తథాచతాంవృశదో పత్త్రయాణాం స్వతమహాంశ్యాత్వాం సల్ల
క్షణానాం స్వలక్షణానామితి భావః। కస్యసాంధర్మోపాంలక్షణాప
త్ప్రక్లిత్తిరితమితిచేత్ కరాంకారవచనైనాం సాంధారణాంధర్మత్వ
స్యైవసల్లక్షణాలక్షణాంత్వప్రతిపాదనాత్తదుపపత్తేర్వోదో
పత్త్రయశబ్దాంతస్య సల్లక్షణాలక్షణాంత్వేబాధాభావ
ఇత్యేతదాహ। నవైవేతి। శిరుక్త్వాదో పత్త్రయశబ్దాంతేవవ
త్యర్థః। అసాధారణధర్మ ఇత్యవ్యాప్త ఇతి। అసాధా
రణాశబ్దేనాపితాం త్రిక్తైవ్యవప్రయత ఇత్యర్థః। ఏ
వకారేణాదో పత్త్రయశబ్దాంతస్య ధర్మస్యాసాధార
ణధర్మశబ్దప్రతిపాద్యత్వవ్యవచ్ఛేదలాభః। ఏవంచప్ర
వృత్తినూణాత్వంలోపాన్నవంశయతతాప్యర్థాద్వ్య
మువసునాలిశబ్దేనాపివ్యవహ్రియతే తథా దోప
త్రయశబ్దాంతతాప్యసాధారణాత్వలోపాన్నవంశ
యతతాప్యత్ర్యస్య హేతాం దృశశబ్దేనాపి వ్యవహార
స్సంభవతీతి ఫలితార్థః। తథాచలక్షణాం స్వలక్షణాలి
తరాంకాంక్షతయాదో పత్త్రయశబ్దాంతత్వసాధా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రణాం త్వం యేషాం తపి సల్లక్షణే యో వ్యాప్యవృత్తిక లక్షణాం త్వే
బాధకాభావ ఇతి భావః। సల్లక్షణే లక్షణే ధర్మత్వనివేశ
ప్రయోజనాభావాత్। అసాధారణత్వమాత్రమేవల
క్షణం వాచ్యం। తచ్చ పక్షసంభవతి। సాధారణే అసాధార
ణం। తస్య భావ ఇతి వ్యుత్పత్త్యా తస్య కేవలాన్వయిభిన్న
పాపత్వేన కపిలత్వాదిదోషాపాతాత్ సల్లక్షణే సాధారణ
త్వాదిదోషాం లక్షితావచ్ఛేదకసమనియతత్వమితి।
అసాధారణత్వమితి అసాధారణత్వశబ్దార్థః। తథా
చ అసాధారణత్వపదం నయంతాం నిరర్థకం। కింతు పారిభాషి
కమితి భావః। అత్ర లక్షితావచ్ఛేదకసమనియతత్వం
లక్షితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వే సతి లక్షితావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వం।
లక్షితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వం చ లక్షితావచ్ఛేదకవద్భి
న్నావృత్తిత్వం వాచ్యం తాదృశే పక్షే కేవలాన్వయిని ఉ
క్తవ్యాప్యత్వాభావేన తద్ఘటితసమనియతత్వాభా
వాత్ తత్రాతివ్యాప్త్యభిధానేఽసాంగత్యాపత్తేః। కింతు
స్వావ్యాపకలక్షితావచ్ఛేదకత్వమేవ తద్వాచ్యం। అథవా
వ్యాప్యత్వదళే వ్యాపకత్వఘటకసంబంధవిశేషః ధర్మవిశేషని
వేశం ప్రయోజనం చ సుధీభిరూహ్యం। అతోసాంక్త
షాంక్ ఇతి ప్రాంచః। నవ్యాస్తు ఉక్తరీత్యా సమనియత
త్వపరిష్కారే తద్ఘటితే లక్షితావచ్ఛేదకస్య ద్విధానివేశ
ప్రసక్త్యా గౌరవాపత్తేః। స్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగి

తానవచ్ఛేదకలక్ష్యతావచ్ఛేదకసమానాధికరణాభా
వప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాభావస్యైవ తదావే-
ద్యం। లక్ష్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠావ్యాప్యవృత్తిత్వాశ్రితలక్ష్యతా
వచ్ఛేదకనిష్ఠావ్యాప్యవృత్తిత్వాశ్రితత్వసంబంధవిశేష్యవిశే
షణభావసంసర్గతయా మానాభావ్యం। అతో నశ్రితాపదమత్ర
తిప్రాహుః। నను వ్యాప్యవృత్తిత్వం చ పర్యవసానలక్షణాన్యప్ర
యోజకమితి ఖ్యాపయితాన్వాధారణ్యప్రసిద్ధేర్వ్యాప్యవ్య
త్తిపదేన వ్యాప్యవృత్తిరేవ లక్షణాన్యప్రయోజకత్వం వ్యవహారో
వ్యత్ర వ్యవహారపదస్య వ్యాప్యవృత్తిపదం తద్వ్యవహారలా
క్షణికత్వం వ్యాప్యవృత్తిపదం తద్వ్యవహారః లక్షణాన్యప్ర
యోజకమితి వికల్పాపేక్షకవాక్యైకసమభివ్యాహా
రాత్। త్రైకల్పకాత్ స లభ్యతే తత్ర వ్యాప్యవృత్తిమాత్రస్య
లక్షణాప్రయోజకత్వ వక్తృణా రసంబంధేనాయం తు పదా
వ్యాప్యవృత్తిప్రయోజకత్వమాత్రం లక్ష్యకృత్య లక్షణాను
పపాదయతి వ్యాపకత్వస్యైవేతి। లక్షణత్వ ఇతి। లక్షణా
త్వేనప్రామాణికవ్యవహారవిషయత్వ ఇత్యర్థః। తథా
చ ప్రామాణికానాం లక్షణాత్వేనప్రామాణికవ్యవహార
విషయతాయాస్త్వేతేషాం పంచానాం వ్యాప్యవృత్తిలక్షణాలక్షణత్వం
వాచ్యం। ప్రకృతే వ్యాపకత్వధర్మాణామేవ లక్షణాత్వేనప్రా
మాణికవ్యవహారవిషయత్వత స్మాత్ వ్యాప్యవృత్తివ్యాపక
త్వమేవ లక్షణ్యతావచ్ఛేదకం స్వాశ్రయమితి। వ్యాపక

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తావచ్ఛిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యం లక్షణమితి ఫలితమితి
భావః। అస్మిన్పక్షే దోషముపదాభ్య వ్యావర్తయతి అవ్యాప్తి
తాత్రైవమితి। పృథివీవిశిష్టజలాదిఘటకరూపవ్యాప్యవృత్తావపి
త్యర్థః। తథా చ పృథివీవిశిష్టజలాదిప్రతియోగికాభావస్య
నవ్యాప్యవృత్తికత్వం సాధ్యాపేతాదైకైకనాపేతుసామాన్యక్ష,
ఇత్యాశంకకపక్షే, ధర్మతావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ఠయోస్తత్
త్వేనప్రతిబంధకతావత్త్వదుత్తరమనుమిత్యనుత్పాదే
వ్యాప్యవృత్తేర్వ్యాప్యవృత్తికతావసంభవేన వ్యాప్యవృత్తిలక్షణా
వచ్ఛేదకత్వాంశ్యతయోంగ్యానాం దృష్టవ్యాప్యవృత్తిలక్షణావ
వచ్ఛేదకసమనియతత్వేరూపలక్షణాసత్త్వాదతివ్యాప్తి
రితిభావః। వృత్తి శేకిర్యాతివ్యాప్తిమత్త్వాకైవలాన్వ
యిన్యతివ్యాప్తిమానాహ అభిధేయత్వాదేరితి। వ
చ్ఛాచ్ఛతావచ్ఛిన్నపదార్థః అభిధేయ ఇత్యాదివ్యాప
కానాం ... మానాంభాభిధేయత్వావచ్ఛేదత్వర్థః। అ
విశారత్రమేయత్వాదిపరిగ్రహః। చకారాదుక్త్య
తిరేకిధర్మసముచ్చయః। తథా చ పదార్థత్వశూన్యా
ప్రసిద్ధ్యాప్ర, మేయత్వావచ్ఛేదకాద్యవర్తకతావసంభవేన
వ్యావర్తకత్వరూపలక్షణావచ్ఛేదకశూన్యత్వయోగ్యా
తత్ర పదార్థత్వరూపలక్షణావచ్ఛేదకసమనియతత్వే
రూపలక్షణాసత్త్వాదతివ్యాప్తిరితిభావః। తదాశ్రయ
యేతి। యుక్తిష్వతివ్యాప్తావాపేరయత్వర్థః। త

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్భిన్నత్వమితి। వ్యతిరేకభిన్నత్వే కేవలాన్వయిభిన్నత్వా
భావయత్వమిత్యర్థః। తత్త్వవిశేషణమితి। లక్ష్యతావచ్ఛే
దకసమనియతత్వవిశేషణమిత్యర్థః। దలద్వయమితి। ఉభ
యత్రేకమిత్యర్థః। తథాచతాదృశసర్వేతరత్వఘటితస్యాన్య
విశేషణత్వే విశేష్యవిశేషణభావవినిగమనావిరహా
త్ప్రత్యేకంలక్షణత్రయాపత్తిప్రయుక్తదోషాభావాదితి
వ్యతిరేకభిన్నత్వేకేవలాన్వయిభిన్నత్వలక్షణావచ్ఛేదకస
మనియతత్వ ఏతత్త్రితయవచ్ఛిన్నమేవలక్షణంవాచ్యం।
ఏతత్త్రిత్వస్యలక్షణతావచ్ఛేదకప్రయుక్తదోషాభావ.
వ్యాపకమితి భావః। వ్యాప్యత్వతత్వస్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వే
వలక్షణతత్వవ్యాప్తిమాత్రేకవ్యావహారవిషయత్వకత్వా
దేతస్యైవాక్త్రిసోవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్। వ్యావహారవ్యా
పేతి। అనేనాన్వయవృత్తిఃపరిగ్రహః। లక్షణత్వప్రయో
జకత్వ ఇతి। లక్షణేత్వకలంకనదోషస్యవ్యాప్తిత్వ ఇత్య
ర్థః। ద్విదలయమితి। తద్భిన్నత్వవిశేషణంద్విదలమిత్యర్థః।
తత్రపేటంతువాచ్యంవాచ్యవృత్తేరపేతి। అనేనాన్యవృత్తిక
నంధాదిఃపరిగ్రహః। వ్యవహారసంబంధేనతావదితివ్యవ
హారేతాదృశాపేక్షతావదిత్యర్థః। తథాచవాచ్యవృత్తిమదవ్య
వహారకవ్యాపకలక్షణప్రయోజకత్వస్యాపేక్షాఅపేక్ష్యా
వర్తకస్యవాచ్యవహారకవ్యాపిలక్షణత్వవప్రాపనాసి
వ్యవహారవిషయత్వమేవవాచ్యమంనేతార్థం। ఏవంచోక్తే

టః పృథివీతి వ్యవహర్తవ్యః। జలాదిభేదవత్వాత్। ఘటవ
దితం చ ఘుం టః పదార్థ ఇతి వ్యవహర్తవ్యః। అభిధేయత్వా
త్పటవదిత్యసంభవాత్। సిద్ధసాధనతాపదోషాభావా
న వ్యవహారవిధేయానాం చ తత్వాత్పార్థివాన్యవృత్తేః కేవలా
న్వయిధర్మస్య చ వ్యవహారాసంపత్తేశ్చ తద్భేదోపలక్ష
ణత్వేన ప్రాచీనైర్వ్యవహారవిషయత్వాత్తథాపి
ణస్య వ్యావృత్తివ్యవహారాన్యతరానుపపత్త్యైవ లక్ష్య
తావచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం। ఇత్థం చ వ్యావృత్తేః కేవలాన్వయి
ధర్మస్య చ ఉక్తలక్షణతావచ్ఛేదకత్వం తత్తద్వ్యక్తిల
క్షితత్వభావేషాతివ్యాప్తిప్రసక్తేః। తద్భిన్నత్వవిశేషణప్రయో
జనాభావాచ్చ పరిశిష్టలాఘవమయ్యాహతమితి భావః। న
న్వత్ర వ్యావర్తకత్వం ఇతరభేదానుమాపకత్వం। కేవలభే
దానుమాపకత్వం వా। ఆద్యే ఉపలక్షణతావచ్ఛేదకత్వ
క్షతత్వాత్ వహ్నిప్రతియోగితాకభేదావహ్నిప్రతియోగితాక
తాకభేదవత్వం। తాదృశభేదాశ్రయప్రతియోగితాకభే
దవత్వం తాదృశధర్మాశ్రయప్రతియోగితాకభేదావహ్ని
ప్రతియోగితాకభేదవత్వం వా। తాదృశధర్మాశ్రయ
ప్రతియోగితాకభేదాశ్రయప్రతియోగితాకభేదవత్వ
రూపం వా। ప్రథమ వ్యతిరేకపక్షే భేదాశ్రయత్వవహ్నిప్ర
తియోగితాకభేదాప్రసిద్ధ్యా తత్త్వపి తత్ర ఇతరభేదానుమా
పకత్వరూపలక్షణతావచ్ఛేదకస్య తదా ప్రసిద్ధ్యేతి

ఖిధేయత్వావచ్ఛిన్నస్య ఘటాన్యత్వరూపేణ లక్ష్యతావచ్ఛే
దాంత్ర తత్ర లక్షణాన్తర్భావేతి వాచ్యత్వస్యాపి సకలతయాత
దభిధానస్యాప్యసంభవాదిత్యత్రః తత్త్వ తేయః తాదృశధ
ర్మాత్రేయప్రతియోగితాకఘటత్వేనఘటత్వావచ్ఛిన్నా
ఖ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటద్రవ్యాంశే
అభిధేయత్వావచ్ఛేదస్య పృథ్వీఘటావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకఘటద్వ్యభావవత్త్వే తదనుపపాదకత్వాదేవ
లక్ష్యతావచ్ఛేదకఘటాదిన్యత్త్వవృత్తిత్వేన
త్వేనతావత్త్వఘ్నత్వరూపేణ లక్ష్యత్వస్యాభిధే
యత్వావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్త్యభిధానసంగతమపి
తాదృశధర్మాత్రేయప్రతియోగితాకఘటత్వే
నఘటత్వేనాభేయత్వాదిరూపేణాప్యసంభవ్యవృత్తిధ
ర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటద్రవ్యాంశే వచ్ఛిన్నతా
పృథ్వీఘటస్యైవలాక్షణ్యయితయాతదవచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకఘటాత్రసిద్ధ్యాతదనుపపాదకత్వరూపలక్ష్య
తావచ్ఛేదకస్యానుగతరూపత్రసిద్ధత్వేన అభిధేయత్వావచ్ఛే
లక్ష్యతావచ్ఛేదకరూపాణ్యత్వరూపేణ లక్ష్యతావత్తే। అతివ్యా
ప్త్యభిధానాసంగతమేవత్వాదిత్యాహుః। తాదృశత్వం। లక్ష్య
తావచ్ఛేదకపదార్థతావచ్ఛేదకయోః ప్రతియోగితా
ఘటస్యఘటత్వాదిరూపేణాప్యసంభవ్యవృత్తిధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకఘటరూపస్యఘటద్రవ్యాంశే

ఘటత్వేనాపి వ్యాప్యసత్త్వవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకఘటరూపసప్రవాస్త్రపం లక్షితం వ్యాపకఘటాన్త్ర
యుక్తిస్తు త్వత్కల్పనా ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకఘటస్యైకవలాన్వయితయా అభిధేయత్వావచ్ఛేదకప
ర్యాప్త్యత్వేన తదేకం వ్యాపకత్వేనోపలక్షితావచ్ఛేదకం
త్రం తదాపత్తేః। అలక్షితాపత్తేర్విశేషం తివ్యాప్త్యభిధానాసంగ
తేః। కేవలఘటానాం వ్యాపకత్వేనోపవ్యాపకత్వవిశిష్టా
న్యోన్యయుక్తేః। అభిధేయత్వావచ్ఛేదకపఘటపటానాం అభిధేయత్వా
దిరూపవ్యాప్యసత్త్వవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక
ఘటానాం వ్యాపకత్వేనోపలక్షితావచ్ఛేదకాన్యోన్యత్వా
త్ర [illegible] తివ్యాప్త్యభిధానాసంగతే [illegible] దిత్యపేక్ష
త్రప్త్రం చేత్ వ్యాప్యవృత్తికత్వం ప్రతియోగివ్యాప్యవృత్తిఘటాను
యోగపకత్వం ఘటానాం తేః వ్యాప్యసత్త్వవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకఘటానుయోగపకత్వం వ్యాపకాన్యోన్యాభిధేయత్వావచ్ఛే
దకితానాం వ్యాప్తస్యాపి తత్ర సక్తిః సైవ [illegible]
కాంక్షఘటానాం తదత్వస్యైకవలాన్వయితావచ్ఛేదకత్వయోగా
త్వఘటస్యప్రతియోగి వ్యాప్యవృత్తిఘటస్వరూపతయాభిధేయ
త్వావచ్ఛేదకైకవలాన్వయితావచ్ఛేదకరూపప్రయుక్తాంశభావ
రూపప్రతియోగి వ్యాప్యవృత్తిఘటానుయోగపకత్వరూపలక్ష్య
తావచ్ఛేదకాంత్రం తదావదతివ్యాప్త్యభిధానాసంగతి
రుక్తావతివ్యాప్యం ప్రతియోగివ్యాప్యవృత్తిఘటపాంత్ర

వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నేషు సంశకత్వస్యైవ వ్యావర్తకత్వపదా
ర్థత్వశాభిధేయతావచ్ఛేదకత్వశలక్ష్యతావచ్ఛేదకానా
న్త్రాంతత్వేన ప్రత్యక్షదోషం భావాత్। కస్మైచిదపి ఘటభేదఘ
టభేదాన్యతరత్వస్యాపి కేవలాన్వయితావచ్ఛేదకతయా
ఘటభేదస్య ఘటభేదస్యాత్ర తియోగ్యవృత్తిత్వేనతాద్రు
శాన్యతరత్వస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిభేదమాత్రవృత్తిత్వే
త్తేన తాంప్రేం ఘటభేదాదితా ప్రతియోగ్యవృత్తిభేదా
సుమాంవకత్వతాంవలక్ష్యతావచ్ఛేదకాం శ్రాంతత్వమిత్య
భిధేయతావచ్ఛేదకత్వమితి తద్వేష తాదవష్ట్యమితివాచ్యం।
ప్రతియోగ్యవృత్తిభేదమాత్రవృత్తిభేదతావచ్ఛిన్నేషు
తాంవకత్వస్యైవ వ్యావర్తకత్వపదార్థతావత్। ప్రకృతే
తాం వృశాన్యతరత్వస్యతాం వృశభేదత్వతాంవతావ్యభావే
న అభిధేయతావచ్ఛేదకత్వలక్ష్యతావచ్ఛేదకానాంత్రాం
తత్వయాం శేషాంక్తదోషాం ప్రసక్తిః। కస్యైచిదపి ఘటలాదిక్రతి
యోగ్యవృత్తిభేదతాంవవ్యావృత్తిచేపిఘటతావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకభేదత్వస్యాన్యత్రభేదతావ్యత్రకతావత్త్రత
వచ్ఛిన్నేషు తాంవత్వేన లక్ష్యతావచ్ఛేదకాం శ్రాంతతావ
త్తత్రాతివ్యాప్త్యభిధానాసంగతిః। కస్మైచిదపి ఘటే
నప్రసక్తిసత్వేప్యపి తద్వైశిష్ట్యాదితివాచ్యం। తాంత్ర్యపి
తద్వైశిష్ట్యేన ఘటలాదిక్రతియోగితాకభేదత్వస్య సముదా
యత్వస్యైవపి తాం వావచ్ఛేదకతయాం ఘటభేదత్వ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్నిప్రసంఖ్యాతావచ్ఛేదకతయా బహుత్వం త్వావచ్ఛేదకసం
ఖ్యాతావచ్ఛేదకయోర్భేదాన్న సిద్ధసాధనదోషప్రసక్తిః।
ఇతి చేన్న కింతు ఘటకప్రతియోగితాని ప్రతియోగితానికావృత్తి
త్వేన తాదృశఘటత్వస్య విశేషణయోతావత్ప్రకృతే బల
ఘటత్వస్య తాదృశస్య బలాదిఘటసంబంధాయోగాత్తత
వ్యావృత్తిఘటకబలాదిఘటప్రతియోగితానిబలాదిప్ర
తియోగితానికఘటవృత్తిత్వాత్। వ్యావృత్తావతివ్యాప్త్యభి
ధానసంగతిః। యత్తు కింతు ఘటకావృత్తిత్వేన తాదృ
శఘటత్వం విశేషణీయం లాఘవాచ్చ వ్యావృత్తావతి
వ్యాప్త్యభిధానసంగతిశ్చేతి। తన్న తథా సతి బలాదినిష్ఠత
ద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదత్వస్యాపి
నిరుక్తభేదతావత్త్వకత్వాత్। కింతు ఘటకావృత్తిత్వా
ష్ట। వ్యావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నానుమాపకత్వోపలక్ష్యతా
వచ్ఛేదకత్వాత్ తదయోగాత్ తత్రాతివ్యాప్త్యభిధానసం
గతిరిత్యపాస్తం। తథా చ ప్రతియోగివ్యావృత్తిఘటమా
త్రవృత్తి కింతు ఘటకప్రతియోగితానికావృత్తిఘటతావచ్ఛి
న్నానుమాపకత్వమితి ఫలితం। ఏవం చోక్తకల్పే దోషాభావ ఇ
త్యాహుః। వస్తుతస్తు వ్యావర్తకత్వం తత్తద్వ్యక్తిత్వా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదతావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యా
వృత్త్యేవసంబంధేన బలాదినిష్ఠతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛి
ప్రతియోగితాకభేదతావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యావృత్త్యవ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాల్లక్షణత్వానుపపత్తిః। అభిధేయత్వాదేః కించి
దపి తాం ప్రత్యభిధేయత్వం నా ప్యపకతాం వచ్ఛేదకవిలక్షణ
త్వంచిత్తాత్పర్యవిషయతావచ్ఛిన్నవిశేషం ప్రతి తాత్పర్యతా
భావానలక్షణత్వాపపత్తిః। నన్వేవమపి భిలాండిభేదతో
వాక్యవృత్తేరపిభిలాండిశక్త్యత్తత్వాక్తిత్వాద్యవచ్ఛి
ప్రతియోగితానిరూపకభేదతావచ్ఛిన్నవిశేషం ప్రతితాత్పర్య
త్వవిశేషం లక్షణతా వచ్ఛేదకాక్రాంతయోః తత్రాతి
వ్యాప్తిః అభిధానంశక్యసంబంధ ఇతి వాచ్యం। పరంతు తథాపి
ప్రతియోగినో వృత్తిత్వేన తదీయోక్తిత్వాద్యవిశేషం యో
వాప్తిః। వృత్తిబలాండిశక్తి తద్వ్యక్తి త్వాత్వాదివిశేషప్రతి
యోగినివృత్తిత్వేన ఘటపాదిశక్తతత్త్వవ్యక్తిత్వేన వాచ్య
త్వతయాంతదవచ్ఛిన్నప్రతియోగినా నిరూపకభేదతావ
చ్ఛిన్నవిశేషం ప్రతి తాత్పర్యత్వస్య వాచ్యవృత్తాత్ వాభావా
తత్రాతివ్యాప్తిరభిధానశక్యసంబంధ ఏవ। ఇత్యత్రోక్తేన
లక్షణదోషాపత్తిరితి భావః। ఏతేన ఘటభేదత్వాద్యతాం ప్రత్యే
భేదతావదాప్యవృత్తిరూపపదం తత్ ఘటవత్ప్రతియోగినిరూప
కతానిరూపవృత్తితావచ్ఛేదవాచ్యవృత్తౌ వభిధేయతావదేవ
తత్ర ప్రసంగాదవచ్ఛిన్నవిశేషం ప్రతి వాచ్యత్వవ్యాప్తస్య పదవాక్యయోః
తత్ర ప్రసంగాదవచ్ఛిన్నవిశేషం వక్తవ్యరూపం వాచ్యవృత్తేః శక్తి
యోగివిపలక్షణత్వే నాతివ్యాప్త్యభిధానం వక్తవ్యం। నను
వాచ్యవృత్తేః కత్వం విశేషణభేదతావచ్ఛిన్నవిధేయతాకాత్వేన

వింతి తావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వాంశం కాంచిత్ తజ్జ్ఞానస్య ప్రకారకతాం న
రూపిత విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతయా ప్రయుక్త
వ్యాప్తేర్విషయత్వాభావాత్ పక్షధర్మతావ్యాప్యవృత్తిత్వాదపి వ్యాప్తేః
తావద్భావాత్ తత్ర తు వ్యాప్తిత్వాభిధానం నిరాబాధమితి వాచ్యం।
తథా సతి సాధ్యాభావవత్త్వ। వ్యాప్యత్వకత్వస్య నిరుక్తఘటితావచ్
ఛిన్ననిరూపితవ్యాప్యత్వపర్యవసితతయా వ్యాప్యత్వావచ్ఛేద
కత్వం తత్ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తిదోషాపాతాత్।
ప్రాచీనస్యాపి నిరుక్తఘటితావచ్ఛిన్ననిరూపితవ్యాప్యత్వస్య
వ్యాప్యవృత్తికత్వ ఏవ తాత్పర్యాత్। పరంతు ప్రాచీనమతే న
కింభూతం వ్యాప్యవృత్తికత్వం నిష్ప్రకారకల్పలఘుభూ—
తం తదితి చేత్ అపి విశేషం వదన్తి। న తద్విశేషణా
వచ్ఛిన్న వింత్వర్థః। సాధ్యాధికరణత్వ వింత్వర్థః। పక్షవృత్తి
త్వోత్కర్షో వచ్ఛిన్నఘటితవ్యాప్తిత్వాభిధానం సంగతేః।
పక్షవృత్తిలక్షణమితి। సమానాధికరణసంబంధేన పక్షవృత్తి
తదవచ్ఛేదకసమానాధికరణ వింత్వర్థః। తత్ర హేతుసమానాధి
కరణత్వాదితి। అవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వార్థః। ప్రకృతవ్యాప్తిర
తిరిక్తవ్యాప్తిరితి। సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వార్థః।
తథా చ సాధ్యలక్షణఘటితావచ్ఛేదకప్రవృత్తత్వాభావా
నాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
ఘటితలక్షణతావచ్ఛేదకసమానాధికరణ తదభావా
న్న తత్ సాధ్యలక్షణత్వసంభవ ఇతి భావః। సాధ్యాధి

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కారణత్వస్యైవ లక్షణత్వస్వీకారాన్నోక్తస్థలే వ్యాప్తి
రిత్యత ఆహ। ఘటత్వవిశిష్ట ఇతి। విశాంశ్చాసంబన్ధే
సమవాయేన తేన వా యేన ఘటత్వమిత్యర్థః। తథాచ తాదృ
ద్రవ్యత్వాధికరణత్వస్య సర్వ్వేష్వభావాదవ్యాప్తిరితి భా
వః। ననూక్తవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావాభావః। ద్రవ్యత్వాశ్రయ
సమవాయికారణత్వాద్యసత్త్వాభావాభావే తత్త
యో ఘటాభావో ద్రవ్యత్వవత్సమవాయికపాలసంయోగాది
సత్త్వాద్యావశ్యకత్వాత్ సమవాయికారణతాశ్ర
యాపకాకారణాభావేన ఘటత్వేయుక్తే ప్రత్యాసత్తా
సంభవాదిత్యుక్తేః। ద్రవ్యత్వేనకారణత్వం ప్రత్యక్షేణ గ్రహణం
ఘటత్వేన సమవాయికారణతాశ్రయత్వాభావాత్తస్య
కారణ ప్రతిబన్ధేః। సమవాయికారణం విశేష్య
ద్రవ్యత్వం ద్రవ్యత్వస్య ద్రవ్యత్వప్రతియోగికపరోక్షే
సమవాయికారణతాశ్రయత్వేపి తు త్వవిశిష్టాభావాత్।
ఏవం ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికపాలాదిసత్త్వ
దితి లక్ష్యత్వే స్వదిశాం శ్వసావాచ్ఛిన్నాభావాత్।
యత్తు విశిష్టద్రవ్యసిద్ధిః। నైవం నతి సమవాయికా
రణస్వాకార్యసహభావే పి తు త్వవిరహకాలే ఘటోన
ఇతి వాచ్యం। నన్వాదికారణకార్యతథాత్వ ద్రవ్య
తాదృశ విరహకాలే ఘటాభావాన్నైవం నతి సమవేత
భావకార్యసమ్పత్తిరితిభావ్యమన్యథానిష్ఠ ఇతి వాచ్యం।

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అన్యథా తత్ప్రత్యక్షస్యేవ సమానాధికరణ్యస్యాపి
శాసమానాధికరణసంబంధకభావకం కార్యేణాంశేన ప్రవృత్తిరి
తి తదర్థసాధ్యాపేక్షం త్రయోదశః। నను ప్రత్యక్షేణ కల్పనాంతరసాధకం
తద్దాక్షిణ్యమ తత్ప్రవేశానుపపత్తిరితి చేన్న। కథం వస్తుతః పదా
ర్థానాం వస్తుస్వరూపస్య కత్వం బ్రహ్మణః। అతశ్చ తస్య తత్ప్రవే
శానుపపత్తిరితి తత్ప్రభాష్యం తదేకదేశస్వరూపానామాత్రేణ త
స్య తత్ప్రవేశస్సంపద్యతే। తథా- అహం సాంశరూపం ధర్మ ఇ
తి తద్వాక్యప్రసిద్ధాస్మాకం స్వాంశస్య ధర్మస్య సత్త్వరూపం నిత్యత
త్వేన సత్త్వరూపం తస్య తత్ప్రవేశానుపపత్తిః। అత ఏవ తదాధారభూతా
ఖ్యాధారం అంతర్యామిస్వరూపాపత్తిరాత్మనో విశేషణ
ం రూపం ప్రకారం శరీరం భావనాత్మశరీరస్యాదితాద్యుక్తేః
అస్యత్ర తస్యానాశకత్వేప్యంతర్యామిత్వస్యైవ తాంశకతాప
త్త్యాపనయనాత్। తన్నైవం సతి ద్వితీయపక్షే తస్యానా
పత్తిరితి వాచ్యమిత్యనుపపత్తేః। ఇత్యం తదేకదేశస్య
కత్వప్రతిపాదకశాస్త్రాణాం తథాపేక్షాదార్ఢ్యేనాప్యుపపన్నం
నిష్కర్షః। తస్మాత్ ప్రభేదైకదేశమతే తత్ప్రవిశిష్టస్య
తస్య ప్రవేశానుపపత్తిరితి చేన్న। స్వాంశరూపానామాధికరణ
తి। ఇదం చ సామానాధికరణ్యే తద్గత వృత్తిరూపం
వస్తు వ్యాప్తివాదేన ప్రవృత్తాధికరణత్వం ప్రవృత్తిత్వం
వా సమానాధికరణబోధ్యం। తత్ సాకల్యేన చావధికర
ణత్వం ప్రవృత్తిత్వం వాదాభావదోషప్రసంగాదితి భావః

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రకం తత్ర ప్రాతిపాద్యప్తి వాం శనో ఽయభాంతే పత్రా
భిన్నత్వని వేశః। బాంతిమత్వస్యవివక్షితత్వాదితి। తా
ద్రుశబాంతిమత్వస్య లక్షణాంత్వనతాం త్వర్థ్యవిషయ
తాపదిత్యర్థః। అత్ర బాంతిత్వనన బాంతేః ప్రవేశః। నారవా
త్ప్రియేం బనాం భావాన్నా। కిం తంధర్మత్వనసమవాయేనతా
ద్రుశధర్మత్వం వివక్షితో ఽయం। నాం తః శాం లిక సంబంధేన
తాం ద్రుశధర్మత్వ మాం [illegible] యేతాం తిప్రసంగః। ఏతల్లాంభా
య్త్రైపభాంతిపదవింది భాంత్యం। ఇతి వ్యవహారాదితిత్ర
త్యాశాంకత్రప్రమాణిక వ్యవహారబలాం త్తాద్రుశవ్యవ
హారోల్లిఖితప్రత్యయబలాం త్త్యర్థః। రూపాంతరావితి। ఏ
కత్వాది ను గాం సదెష్టావతిశేషః। అతివ్యాప్తిరితి। బాంతి
ఘటితలక్షణాంస్యాప్యవ్యాప్తిరిత్యర్థః। ఏకాంత్ర సమవా
యేనేతి సమవాయఘటితస్వాంపతాంనాధికరణ్యేకాంత్ర
యనతెపత్వవిషయకత్వసాంపదాంకేస్తైవేత్యర్థః। తాంద్రు
శవ్యవహారోపపత్తావితి। ఏకవింత్వాదివ్యవహార
స్యత: దుల్లిఖితప్రత్యయస్యచ ప్రమాంణ్యాశిరొప్యహం
ఇత్యర్థః। నను నను ఖం నికారాం దితి। నన్వ్యాసమ
వాం యేన నను వృత్తితాపన భవ్య పన మాంది త్యర్థః।
తథాంచ తాంద్రుశవ్యవహారస్యతదుల్లిఖితప్రత్య
యస్య చ తాంద్రుశసాంమానాధికరణ్యేనైవనను నెగ
నాంవ్యవస్థాపకతాపత్తేరన్తాంత్సంబంధేనను

ప్రథమాధ్యాయ భాష్యం

నదీత్వేన రూపయతి॥ ❁ పంచస్రోతోంబు ❁ మితి। స్రో
తాంసి తోపినాం విజ్ఞానతయా ప్రవర్తమానాని తమోక్షరా
వ్యక్త మహదహంకార రూపాణ్యంబుస్థానీయాని య
స్యాస్సా తథోక్తా। మహాభూతోపాదానతయా యో
నిభూతాని పంచతన్మాత్రాణ్యుగ్రవక్త్రాణి ప్రవా
హముఖరూపాణి యస్యాస్సా పంచయోన్యుగ్రవక్త్రా
ప్రాణాపానాదయః పంచ ఊర్మిస్థానీయా యస్యాస్సా
పంచప్రాణోర్మిః. బుద్ధిః జ్ఞానస్యాది భూతాని పంచ
జ్ఞానేంద్రియాణి మూలం యస్యాస్సా పంచబుద్ధ్యాదిమూ
లా పంచకర్మేంద్రియాణ్యావర్తస్థానీయాని యస్యాస్సా
పంచావర్తా। పంచమహాభూతాన్యత్యంతప్రతికూల
తయా ప్రవర్తమానాన్యోఘవేగస్థానీయాని యస్యాస్సా
పంచదుఃఖౌఘవేగా. అకారాది పంచాశద్వర్ణలక్షణా
నామభేదయుక్తాం। తమోమోహమహామోహతా
మిస్రాంధ సంజ్ఞితైః ఇతి పర్వణాం ప్రసిద్ధ పంచవిధసృష్టి
లక్షణం పర్వపంచకం యుక్తాం బ్రహ్మత్రికాం ప్రకృతిం త
దధిష్ఠాతారం చ పరమాత్మానమధీమః। స్మరామ ఇతి
అపశ్యన్నితి పూర్వేణాన్వయః। ఏవం కింకారణం బ్రహ్మే
కుతస్స్మ జాతా ఇత్యచింతయాః దేవాత్మశక్తిం. యః కా
రణాని నిఖిలాని తానీత్యాదినా చ దేవశబ్దితనారాయణ
ఏవ సర్వకారణమపరిఛాం. మునీం వితస్య. కారణంత్వేనిర్దే

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీ టీకా శేఖర ప్రకాశికాయాం

మా: కాప్రకృతితానిస్తారోం దర్శయతి ॥ ౭ ॥
అధిష్ఠితాం: కేనసుఖితరిష్టితచం తాం యాం నిస్తారం దర్శ
యతి ॥ సర్వాజీవే ఇతి। సర్వాణాం జీవయతీతి స
ర్వాజీవం అనేనజీవాతుకేనత్వస్యాధారత్వముక్తంభవతి। స
ర్వేషాం సంస్థా సమాప్తిః ప్రళయో యస్మిన్ తత్. సర్వసంస్థం
అనేనజగత్సంప్రతిష్ఠత్వస్యాధారత్వముక్తంభవతి. బృ
హంతీ బృహతీత్యర్థః. అతఎవ నిరతిశయబృహత్త్వాద్వి
వసర్వసంస్థత్వాదికం యుజ్యత ఇతి భావః। తాదృశబ్రహ్మ
రూపేచక్రే హంతి గచ్ఛతి అనేకజన్మసహస్రసంచర
ణశీల ఇతి హంసో జీవః పరవశతయా. భ్రామయ
న్సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా. ఇత్యు
క్తరీత్యా బ్రహ్మచక్రే నాభ్రామ్యమాణః అయం భ్రమతీ
త్యర్థః। ఏతద్జ్ఞానస్య ఫలమాహ పృథగాత్మానమితి
ఉక్తరీత్యా భ్రామయిత్రా తేన పరమాత్మనా తేనభ్రామ్య
మాణం తచ్ఛరీరభూతం చ స్వాత్మానం మత్వా తద్జ్ఞా
నప్రీతేన పరమాత్మనా జుష్టః ప్రీత్యా విషయీకృ
తస్సన్ అముక్తం ప్రాప్నోతీత్యర్థః। తతశ్చామృతత్వ
ఫలప్రాప్తిహేతుభూతజ్ఞానవిషయస్య ప్రేర్యప్రేర
కలక్షణజీవపరభేదస్య పరమార్థత్వముక్తంభవ
తి। అపరమార్థజ్ఞానస్య మోక్షహేతుత్వాసం

ప్రథమాధ్యాయభాష్యం

భవాదిత్యాద్యష్టవాక్యం ॥ ౧ ॥ ఉద్గీత(థ)మిత్యాదితః ॥
ఏతచ్ఛబ్దరూపతయా ప్రాజ్ఞైర్దృష్టమేవ నారాయణాఖ్యం
పరం బ్రహ్మ శ్రీమహావిష్ణుప్రతిష్ఠితః। ఏతద్వైతదక్షరం గార్గి బ్రాహ్మణా అభివదంతి ఇత్యాదివేదాంత
వాక్యేషు పరబ్రహ్మత్వేన ప్రతిష్ఠితేనాక్షరత్వేన చ
ఉద్గీతముచ్చైర్గీతం. ఉద్గీథమితి పాఠే త్వయమేవార్థః
తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాక్షరరూపే బ్రహ్మణి ప్రకృతిపురుష
కాలరూపం త్రయమాశ్రితమిత్యర్థః. ॥ అత్రాంతరం
ఇతి। తత్పరా బ్రహ్మపరాః బ్రహ్మవిదః. ఈదృశం ప్ర
కృతిపురుషకాలానాం వివేకం తేషాం పరమాత్మనశ్చ
పృథక్సిద్ధతయాఽఽధారాధేయభావలక్షణమంతర
శాబ్దితం భేదం విదిత్వా ప్రకృతిబంధవినిర్ముక్తాస్సంతః
పరమం సామ్యం ప్రాప్య భిన్నతయాఽదర్శనలక్షణం ల
యం గతా ఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥ నను ప్రకృతిసంబంధే
జీవపరయోరవిశిష్టే సతి జీవస్యైవ బంధః ప
రస్య కుతో నేత్యత్రాహ ॥ సంయుక్తమితి ॥ ఈశః
పరమాత్మా వ్యక్తరూపం క్షరమచిద్వర్గం అక్షరం చి
ద్వర్గం చ పరస్పరసంయుక్తం బిభర్తి న తు బధ్యతే। అ
నీశో జీవస్తు బధ్యతే. కర్మఫలభోక్తృత్వాభిసంధి
లక్షణాభావసత్త్వాత్ పరమాత్మనస్తు। న మాం కర్మాణి
లింపంతి న మే కర్మఫలే స్పృహా ఇత్యుక్తత్వాత్ తస్య కర్మ

ఫలస్య హేతుభావేన కర్తృత్వాభావాత్ స్వసంయుక్తత
యా ప్రకృత్యాతిష్ఠరణేపి అపి హేతుత్వాత్ తయా ప్రకృ
తి సంబంధప్రతిభటస్వత్త్వ తిభటజ్ఞానవిషయత్వేతి
నిర్గళితార్థః ॥ ౘ ౘ ॥ పరస్పరవైలక్షణ్యమేవ
ప్రపంచయతి జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావితి పూర్వనిర్దిష్టయో
ర్ద్వయోర్మధ్యే ఏకస్తత్సర్వజ్ఞః అతఏవ (ప్రే)రితా ఈశః అపర
స్త్వజ్ఞోఽనీశశ్చ ఉత్పత్తిరాహిత్యం అనయోరపి సమా
నం ఈశనీశావితి దీర్ఘాభావశ్ఛాందసః భోక్తృజీవ
స్య భోగరూపప్రయోజనయుక్తా ఉత్పత్తిరహి
తా కాచనాన్యా ప్రకృతిరిత్యర్థః ఏవం త్రితయమ
ప్యుత్పత్తిరాహిత్యేన సమానమపి పరస్పరవిలక్షణమి
త్యర్థః నను ప్రకృతిర్జీవభోగోపకరణత్వేనాప్యు
రమాత్మనోపి భోగార్థత్వం కుతో నాభవత్ ప్రత్యు
త ఏకైకశరీరజీవభోగార్థత్వేన తచ్ఛరీరపరమా
త్మభోగార్థత్వమవర్జనీయమిత్యత్రాహ ౘ అనంత
శ్చేతి విశ్వశరీరకస్యాపి పరమాత్మనః నాంతం గు
ణానాం గచ్ఛంతి తేనానంతోయముచ్యతే ఇత్యుక్త
రీత్యా సత్యకామత్వాద్యనంతగుణాశ్రయస్య నిర
పేక్షస్య జీవవత్కర్మఫలాభిసంధిపూర్వకకర్తృ
త్వాభావాన్న తద్భోగార్థత్వం ప్రకృతేరితి భావః ॥

ప్రథమాధ్యాయభాష్యం

ఏతాదృశవైలక్షణ్యజ్ఞానస్య ఫలమాహ। త్రయం యదే
తత్। ఏతత్త్రయం పరస్పరవైలక్షణ్యేన దర్శనసమానా
కారధ్యానేన విషయీకరోతి తదా బ్రహ్మ భవతి ము
క్తో భవతీత్యర్థః। ఏవమేవ వ్యాసార్యైః శ్రుతసంవాదవిశే
షాదిత్యత్ర వ్యాఖ్యాతం। బ్రహ్మమేతత్ ఛాందసం రూపం
సంయుక్తమేతదిమంత్రనిర్దిష్టక్షరాక్షరశబ్దార్థం విష్ణో
పరస్పరవైలక్షణ్యజ్ఞానమాత్రేణ ముక్తౌ మననానిదిధ్యా
సనవైయర్థ్యమితి శంకాం శమయతి ❀ క్షరం ప్రధా
నం ❀ ఇత్యాదినా। ప్రధానం ప్రకృతిః ప్రధానశబ్దితా
ప్రకృతిః క్షరమిత్యుచ్యతే। భోగ్యత్వేన భోగార్థం
హరతీతి హరో జీవః। అమృతాక్షరం అమృతత్వాన్మ
రణధర్మశూన్యత్వాదక్షరమిత్యర్థః। క్షరాక్షరశబ్దితచేత
నాచేతనవర్గౌ ఈశతే అపహతపాప్మాదిగుణో దేవ
ఏకో నారాయణ ఇతి నిర్దిష్టో నారాయణ ఇత్యర్థః।
❀ తస్యాభిధ్యానాదితి। అభిధ్యానమారంభణసంశీలనం
యోజనం యోగః తత్త్వభావస్తత్త్వాభిభావః। ఉత్తరం
తిశరీరావసానే। భూయః సమస్తప్రకృతిసంబంధనివృ
త్తిరిత్యర్థః। తత ఊర్ధ్వం త్రయం యదా విందతే బ్రహ్మమే
తదితి మంత్రోక్తా ముక్తిః బ్రహ్మోపాసనకాలే న బ్ర
హ్మభావానుభవరూపేత్యర్థః॥ ❀ ౧౦ ❀॥

శ్రీ శ్వేతాశ్వతరప్రకాశికాయాం

❀ ఆత్మానమరణిం కృత్వా ప్రణవం చోత్తరారణిం ।
ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసాద్దేవం పశ్యేన్నిగూఢవత్ ॥ ❀ ॥
స్వాత్మని ప్రణవేన ధ్యాయమానే తదంతర్గత ఆత్మా ని
గూఢవత్స్ఫుటః ప్రకాశత ఇత్యర్థః ॥ ❀ ౧౪ ❀ ॥

తదేవ ప్రపంచయతి ॥

❀ తిలేషు తైలవత్ ❀ యథా తిలాదిస్థితతైలాది
కం యంత్రపీడనాద్యుపాయేన గృహ్యత ఏవం సత్యత
పోలక్షణోపాయేన పరమాత్మా గృహ్యత ఇత్యర్థః
❀ ౧౫ ❀ ❀ సర్వవ్యాపినమాత్మానం క్షీరే ❀ ఇతి ॥
క్షీరార్పితసర్పిస్సమతయా సర్వవ్యాప్తమాత్మా
నం ప్రత్యగాత్మని విద్యయా తపసాం చ జ్ఞేయముప
నిషదాం పరమప్రతిపాద్యం తత్ పరం బ్రహ్మవిద్యాది
త్యర్థః ద్విర్వచనమాదరార్థం । అధ్యాయసమాప్తి
ద్యోతనార్థం చ ॥ ❀ ౧౬ ❀ ॥ ఇతి శ్రీమత్తాతయా
ర్యచరణారవిందచంచరీకస్య వాత్స్యానంతార్య
సేవాసమధిగతశారీరకమీమాం(సక)సాభాష్య
హృదయస్య పరకాలమునికృపాలబ్ధపారమహం
స్యస్య శ్రీరంగరామానుజమునేః కృతిషు శ్రీశ్వేతా
శ్వతరప్రకాశికాయాం ప్రథమాధ్యాయభాష్యమ్
శ్రీమతే శ్రీరంగరామానుజమునయే నమః

Funding: Tattva Heritage Foundation Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వితీయాధ్యాయభాష్యం

యస్సోపనిషదాం భాష్యం రామానుజమతానుగం
రహస్యం కృతం ప్రపద్యే తం రంగరామానుజం మునిం॥

ఆత్మసంస్థం పరమాత్మప్రతీత్యుపయోగేంద్రియనిగ్రహరూపతపస్సిద్ధ్యనుగుణం భగవత్ప్రార్థనామంత్రమాహ ॥ యుంజానః ప్రథమమితి ॥ ధియస్సవితా ప్రేరకః పరమాత్మా పృథివ్యా అధి ఆభర్ద్వమగ్నిరూపం జ్యోతిర్నిచాయ్య సంప్రాజ్య అగ్నిహోత్రాదికర్మ కృత్వా సాక్షాత్కారాయ యుంజానో మనో నియుంజానో భరత్ (త్మానం) భవత్విత్యర్థః ॥ తత్త్వసాక్షాత్కారాయ పరమాత్మని మనో నియుంజానో భవత్విత్యర్థః ॥ ౧ ॥ యుక్తేన ॥ సవితుః ప్రేరకస్య పరమాత్మనః సవే అనుజ్ఞాయాం సత్యాం అనుజ్ఞాయ ఇతి యావత్। యుక్తేన మనసా ఆత్మప్రవణేన చేతసా యుక్తా వయం సువర్గేయాయ స్వర్గశబ్దితభగవత్ప్రాప్తికసాధనాయ పరమాత్మని ధ్యానాఖ్యకర్మణి శక్త్యా యుక్తా భవేమేత్యర్థః ॥ ౨ ॥ పరమాత్మప్రణిపాతమాత్రేణ కథమనుజ్ఞాం ప్రయచ్ఛేదిత్యాశంక్య భగవదంతరంగభూతవిష్వక్సేనాద్యాచార్యప్రణామపూర్వకం భగవత్ప్రార్థనే తే యతమానానాం అనుజ్ఞాం ప్రయచ్ఛతీత్యాహ॥ యుక్త్వాయ ఇతి ॥ సువః స్వర్గం లోకం యతః గతాన్ దేవాన్ సూర్యాచార్యాన్ మనసా యుక్త్వాయ యచ్ఛందసి జ్యోత్యయత్ ఇతి మనసా యుక్త్వా

శ్రీశైలేశాష్టోత్తర ప్రకాశికాయాం

ప్రణవిష్ఠితయావత్ దివం ధ్యాతమానం నిరతిశయబృహ
త్త్వయుక్తం పరమాత్మరూపం జ్యోతిర్దర్శయా. ఉపాసిన
రూపజ్ఞానేన కరిష్యతః విషయాకరిష్యతః ధ్యాతుం
ప్రవృత్తాని తథావత్ తాన్స్వముక్తాన్సవితా ప్రేరకః
పరమాత్మా ప్రసవాతి అనుజానాతీత్యర్థః ॥ ౫౮ ॥
పరమాత్మని మనోయోగస్తత్సమారాధనంకర్మాచర
ణం కృతి దివసే(శేషాంతే దివి)భవతీత్యాహ ౫౯ యుంజ
త ఇతి ౫౯ విప్రా విప్రత్వం గచ్ఛతి తత్త్వదర్శిత్వ్యుక్తరీత్యా
విప్రాస్తత్త్వదర్శినః పరమాత్మని మనాంసి యుంజతే యో
జయంతి ధియః ధ్యానాని చ యోజయంతి విప్రస్య ప్రా
ప్తారణి పూర్ణస్య బృహతః గుణైః బృహత్త్వాత్ శ్రయ
స్య విపశ్చితః సర్వజ్ఞస్య మహో దేవస్య మహ్యా భూమ్యా
సమితస్య దేవస్య శ్రీభూమిసమేతస్య సవితుః ప్రేరక
స్య వయునావిత్ వయునం జ్ఞానం వయునావిదితి
ఛాందసో దీర్ఘః తస్య సార్వజ్ఞ్యాదిమహామహిమత్వా
ర్థః తదాశ్రయ ఏక ఇత్. ఏక ఏవ పరిష్టుతః పరిష్టు
తిరిత్యర్థః ఛాందసం హ్రస్వత్వం పరిచర్యేతి యావత్
హోత్రా ఋత్విగ్భిః మంత్రేణ ఇతి వార్థం విదధే కృతవాని
త్యర్థః. బ్రహ్మస్వరూప విధేయతత్పరిచర్యాకారిత్వేన
కృతమేవ భగవత్పరిచరణం భగవత్ప్రీణనం భవతీత్యా
ర్థః ॥ ౬౦ ౪ ౬౦ ॥

ద్వితీయాధ్యాయభాష్యం

॥ యజేపామీతి ॥ దివ్యస్థానస్థితాస్సర్వే బ్రహ్మపుత్రా
ముత్రాప్యర్ధనాం శ్రేష్ఠం తేషు నిత్యసూరికర్తృకాస్తత్తపథా
దనపేత్తత్తేన విధ్యస్తితాః పూర్వం పూర్వమిత్యర్థః
వచనవ్యత్యయశ్ఛాందసః తాదృశం బ్రహ్మ యథా ప్రాప్నో
తి ఏవం యజేయోగాయ బ్రహ్మప్రాప్తయే ఇతి యావత్
మయోక్తైః విశ్లోకైః వివిధశ్లోకైః స్తోత్రరూపైః
తు ప్రాప్నోతు నిత్యసూరికృతాం స్తుతిం యథా భగ
వానంగీకరోతి ఏవమంగీకరోత్విత్యర్థః తతశ్చయో
గప్రవృత్తేః ప్రాక్ భగవతస్తుతిః కర్తవ్యేత్యుక్తం భవతి
॥ ౭ ॥ యోగమార్గభవానాస్త్యశోష్ణదేశః పరిహర్త
వ్య ఇత్యాహ ॥ అగ్నిరితి ॥ అభిమథ్యతే అభితోనివా
ర్యతే అధిరుధ్యతే ఆధిక్యేన రుధ్యతే వాయుర్యత్ర న వా
తీత్యర్థః సోమశ్శబ్దేన హిమం లక్ష్యతే అతిశయేన రిచ్య
తే నిరస్యతే తత్ర మనః ప్రత్యక్ప్రవణం జాయత ఇత్యర్థః
॥ ౮ ॥ సవిత్రేతి ॥ ఏవం గురుప్రణామ భగవత్స్తుతి ప్ర
సన్నేన సవిత్రా కృతేన ప్రసవేన అనుజ్ఞయా తదనుజ్ఞాత
స్సన్నితి యావత్ పూర్వ్యం శ్రేష్ఠం బ్రహ్మ జుషేత సేవేత
ధ్యాయేదితి యావత్ తత్ర పరమాత్మని యోనిం స్థానం
మనస ఇతిశేషః కృణవసే కురుష్వ తథా సతి తే పూర్తిం
మనోరథపూర్తిం తద్బ్రహ్మ నాక్షిపేత్. నక్షిపతి న నిరస్య
తీత్యర్థః ॥ లక్షిలక్ ॥ యోగదశేతికర్తవ్యతామాహ ॥

॥2॥ ॥2॥

శ్రీశ్వేతాశ్వతరప్రకాశికాయాం

ఉక్తం త్రిరున్నతమితి ఉక్తం ఉరఃకంఠశిరఃప్రదేశేషూన్నత
మితరత్ర సమం శరీరం స్థాపయిత్వా సర్వాణీంద్రియా
ణి హృదయాధారే సన్నివేశ్య ప్రణవలక్షణాప్లవేన స
ర్వాణి భయావహాని నానావిధాని జన్మస్రోతాంసి త
రేదిత్యర్థః· ఉక్తం ప్రాణానాయమప్రకారమాహ
❁ ప్రాణానితి ❁ యుక్తాహారవిహారస్సంయుక్తచేష్ట
స్స్వకర్మస్వత్యక్తశీత్వా మితాహా(రాయాసః) ప్రాణా
వాయుం నిరుధ్య నిరుద్ధేష్టత్వం తపీడాపరిహారాయ
నాసికయోచ్ఛ్వసనం కుర్యాత్· తతశ్చావహితస్సన్ దు
ష్టాశ్వైర్యుక్తం రథం యథా సారథిస్స్వవశీకరోతి తథా
మనో నిరోధజ్ఞానస్స్వవశం కుర్యాదిత్యర్థః ❁ ❁
యోగానుష్ఠానయోగ్యం దేశం విస్తారేణాహ ❁ సమే శు
చావితి ❁ నిమ్నోన్నతత్వాదిరహితే పరిశుద్ధే క్షుద్ర
పాషాణవహ్నిసికతారహితే వాద్యధ్వనిజలాశయా
ద్యత్యంతసామీప్యరహితే మనోనుకూలే చక్షుః పీడా
హేతుభూతౌష్ణ్యాదిరహితే గుహాదిలక్షణనివాత
దేశాశ్రయణేన యోగమనుతిష్ఠేదిత్యర్థః· సూత్రి
తం చైతత్· యత్రైకాగ్రతా తత్రావిశేషాత్ తత్రా
భ్యాసాసీనస్తిష్ఠన్గచ్ఛన్నుపాసీతావిశేషాదితి పూ
ర్వపక్షే ఉచ్యతే· ఆసీనస్సంభవాత్· ఆసీన ఏవోపా
సీత· తస్యైవోపాసనస్సంభవాత్ అతిష్ఠతో గచ్ఛ

శానాం ముక్తిరిత్యర్థః నిత్యచేతనానామనిత్యత్వం ధర్మభూత
జ్ఞానసంకోచాది ధర్మయోగాద్ద్రష్టవ్యం. నిత్యానాం మధ్యే ని
త్యః అత్యంతనిత్యః చేతనానాం మధ్యే చేతనః పరమచే
తన ఇత్యర్థః శ్రియః పతిరపి నదోషః. నిత్యత్వ చేతనత్వా
రత్వమ్యం చ వివక్షా విశేషేణ ద్రష్టవ్యం సాంఖ్యయోగాధిగ
మ్యం సాంఖ్యయోగశాస్త్రయోః శాస్త్రార్థ విషయభూతం
సాంఖ్యయోగః పంచరాత్రం వేదాః పాశుపతం తథా. ఆత్మ
ప్రమాణాన్యేతాని తత్త్వార్థేతి భావః శ్లో ౧౨ శ్లో న తత్త్వసా
ర్థ ఇతి. అయమయం త్రో౭న్యత్ర బహుక్త్యా వ్యాఖ్యాతః ॥౧౪॥
శ్లో మహాహంస ఇతి శ్లో భువనస్య చిదచిత్ప్రపంచమధ్యే
పక్షిసంఘరాజహంసవద్విరాజమానః. యమంతస్సుముక్తి
కవయో వయంతీతి సముద్రసలిలసన్నివిష్టస్య వాన్యః
అస్రనితామోక్షప్రదః సంసారపాశదాహక ఇత్యర్థః
శిష్టం స్పష్టం శ్లో ౧౫ శ్లో స విశ్వకృదితి శ్లో విశ్వకృద్విశ్వ
కర్తా విశ్వవిత్సర్వం ప్రాప్తః విదల్లాభ ఇతి బోధాత్మకః ఆ
త్మాయోనిః నిధనం యస్య స తథోక్తః చేతనాం తర్యామి
త్వార్థః జ్ఞః సర్వజ్ఞః కాలకాలః కాలస్యాపి నియంతా
సర్వవిద్యః సర్వవిద్యాప్రవర్తకః ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిః
ప్రకృతి జీవయోశ్శేషి గుణాతీతః జ్ఞానాది షాడ్గుణ్యపూ
ర్ణః సంసారస్య ప్రకృతి సంబంధ లక్షణస్య మోక్షే చ హేతుః
స్థితౌ ... ప్రవర్తకః శ్లో ౧౬ శ్లో స తన్మయ ఇతి శ్లో

శ్రీ శ్రీతాత్పర్యప్రకాశికాయాం

ఇ పరమాత్మా తన్మయస్తత్ప్రచుర స్తదాత్మక ఏవాన్నాత్మ
క అనన్యప్రేర్య ఇత్యయావత్. అన్యో ఽసంసారిణశ్శిణ
శ నవ్యాపారిణ సవర్ష్య క్నత ర్యస్య నత ధోక్తః యణశి యః
నిత్య మాప్తి యస్య చేతన మనస్య హి తుకం నిత్య మోక్షద
శాయామప్య న సాయాత్యర్థః । శిష్టం స్పష్టం శ్లో ౧౭ శ్లో
పురుషాన్న పరం కించిత్సా కాష్ఠా సా పరా గతిః ఇత్యవ
గార్య పరంపరావిశ్రాంతి భూమిభూత భగవత్ప్రకర
ణ్యేనోపాయభూత ప్రపదన మంత్రమాహ శ్లో యో బ్రహ్మా
ణమితి శ్లో యస్సృష్టా నాభిపద్మే బ్రహ్మాణమాయత్తాద్ధ్యత స్వ
వేద ప్రదానేన జగత్సృష్టిశక్తిమాహితవాన్ తం స్వవిష
యబుద్ధిప్రకాశకం తం ముముక్షురహం శరణం ప్రప
ద్య ఇత్యర్థః ఆత్మబుద్ధిః ప్రకాశో యస్మాత్స ఆత్మబు
ద్ధిప్రకాశః స్వవిషయబుద్ధిస్ఫురణాస్య తదనుగ్రహాయ
త్త త్వాదిత్యర్థః శ్లో ౧౮ శ్లో ఉక్తబ్రహ్మజ్ఞానాభావే మో
క్ష సంభావనైవ నాస్తీత్యాహ యంత్రద్వయేన శ్లో నిష్కలం
నిష్క్రియమితి శ్లో యదా చర్మవదితి చ శ్లో ఆకాశస్య చ
ర్మకటాదివద్వేష్టనమ్. యదాల్పశక్తయో మనుష్యాః
కరిష్యన్తి తదా నిష్కలం నిరవయవం నిష్క్రియం కృత
కృత్యం శాంతం అశనాయాద్యూర్మిషట్కరహితం (అశ్రి
త) నిరవద్యం ఆశ్రిత పరాత్మసుఖత్వావద్యరహితం ని
జన మసంగస్వభావం అవ్యక్తస్స మోక్షస్య పరంము

తస్మాద్యుక్తస్సాపేక్షత్వాచ్ఛయానస్య నిద్రాప్రసక్తిశ్చ
స్థానస్య ధ్యానరూపత్వాచ్చ ఏకాగ్రచిత్తతాయాః
ఆసీనస్యైవ సంభవాత్. చిత్తైకాగ్ర్యస్యాసనసాపేక్ష
త్వాచ్చ ఆసీనవ కుర్యాత్ అచలత్వం చాపేక్ష్య। ధ్యా
యతీవ పృథివీ ధ్యాయతీవాంతరిక్షమిత్యాదిషు నిశ్చ
లత్వధర్మేణ ధ్యానస్య వ్యపదేశదర్శనాత్ ధ్యానస్య
నిశ్చలత్వసాపేక్షత్వాత్ నిశ్చలత్వస్య చాసికామం
తరేణాసంభవాదాసీన కుర్యాత్ స్మరంతి చ (ఉపవిశ్యా
సనే యుంజ్యాద్యోగమాత్మవిశుద్ధయ ఇతి। యత్రైకా
గ్రతా తత్రావిశేషాత్ సమశుచౌ శర్కరావహ్నివాలుకే
త్యాది విశేషణాన్యైకాగ్రతానుకూలదేశవిశేషస్యైవాంగ
త్వకీర్తనాత్ తదన్యవచనాద్యేన ఏకాగ్రతానుకూ
లసాధనస్యాపేక్షితత్వమస్తీత్యవసీయత ఇత్యభి
తం ప్రకృతమనుసరామః ❀ ౧౦ ❀ యోగమభ్యస్య
తో బ్రహ్మాభివ్యక్తిప్రాచీనాని తచ్చిహ్నాన్యాహ ❀ నీ
హారధూమార్కేతి ❀ ప్రథమతో నీహారవత్స్ఫురతి। త
తో ధూమార్కానలాద్యాకారతయా స్ఫురతి ఏవంభూ
తాని స్ఫురణాని పూర్వప్రవృత్తాన్యాగామి బ్రహ్మాభివ్య
క్తి చిహ్నానీత్యర్థః ❀ ౧౧ ❀ యోగాభ్యాసస్య కాయసి
ద్ధిఫలకత్వమాహ ❀ పృథివ్యప్యేతి ❀ గుణయోగేనా

శ్రీమద్గీతార్థప్రకాశికాయాం

అభ్యాసః యోగాభ్యాసే ప్రవృత్తిః సతి యోగమహిమ్నా
సత్త్వప్రచురభూతారబ్ధే పంచభూతకేశశరీరే సముత్థి
తే తాదృశే సర్వరోగాదిదోషసమగ్రశ్రీన అగ్నిరూపి
ణా యోగేనారబ్ధశరీరయుక్తస్య పుంసో రోగాదిర్న
భవతీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ లఘుత్వమితి ॥ స్పష్టార్థః
॥ ౧౩ ॥ యోగమభ్యస్యతో బ్రహ్మోపలబ్ధిప్రకారం
తత్ఫలం చాహ ॥ యదేతి ॥ యదా యం సాధ్యోప
త్తిః నిర్మితః ప్రతిమావిశేషః సుధావిశేషతద్రంజక
ద్రవ్యలిప్తస్తంస్తేజోమయత్తయా దీప్యతే తద్వత్సుధా
విశేషలిప్తతేజోమయప్రతిమాసందర్శనసమానాకా
రధ్యానోపలబ్ధః కశ్చిత్పురుషధౌరేయో నివృత్తసం
సారసంధస్సిద్ధో భవతీత్యర్థః తథైత్యత్ర వా శబ్దః
వాదః తద్రాత్మతత్త్వమితి పాఠే ప్రయమేవార్థః। కేచి
త్తు సుధాంతమివ ముత్వా సుధా(భా)ంతమిత్యర్థే సుధాంత
మితి శబ్ద ఇత్యపి వదంతి ॥ ౧౪ ॥ యదాత్మతత్త్వేనే
తి ॥ యదా యోగయుక్తః పరమాత్మప్రతీత్యుపాయ
భూతేన ప్రణవప్రతిపాదితపరమాత్మశేషభావేన
ప్రత్యగాత్మనా సాధనేన తత్త్వం పరం అనాదిమనంతం
హేయప్రతిభటం స్వభావాధ్యయోక్తరీత్యా సర్వత
త్వాత్మకాస్ప్రభూషణయోపేతం పరం బ్రహ్మ సూక్ష్మత్వ
స్త్వాం తరితమానాత్యవద్యదాపశ్యతి తదా సర్వబంధక

ద్వితీయాధ్యాయ భాష్యమ్

ర్వహాని భవతీత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ తస్య సర్వాత్మకత్వం
ప్రపంచయతి ॥ ఏష హీత్యాది ॥ హే జనా ఇతి పర
స్పరం మునీనాం సంబోధనం . దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణ
ఇతి దేవత్వేన ప్రసిద్ధః పరమాత్మైవ సర్వాః ప్రదిశః ప్రత్య
ష్టదిక్ప్రభృతి పదార్థవిశేషా ఇత్యర్థః సశబ్దశ్చార్థే పూర్వం
హిరణ్యగర్భరూపేణోత్పన్నోప్యయమేవ విశిష్టతయాము
ఖస్సర్వవిధగర్భస్థజంతుజనిష్యమాణస్స ఏవేత్య
ర్థః. ననుభిన్నభిన్నశరీరాణాం కథమేకాత్మకత్వమిత్యా
శంక్యాహ ప్రత్యగితి అహమితి భాసమానత్వం ప్రత్యక్త్వం
సర్వేషాం ప్రబుద్ధానాం వామదేవాదీనామాత్మానమహ
మితి ప్రతీతౌ పరమాత్మనోపి భాసమానతయా తస్య
సర్వం ప్రతి ప్రత్యక్త్వాత్ తస్య సర్వాన్ప్రత్యాత్మత్వముపప
ద్యతే న చాస్మదాద్యహంబుద్ధౌ పరమాత్మనోఽభానాత్క
థమస్మదాదీన్ప్రతి ప్రత్యక్త్వమితి వాచ్యం. దోషవశాద్భా
నేపి యోగ్యత్వసత్త్వేనాదోషాత్ ॥ ౧౬ ॥ అంతర్యా
మితయా సర్వాత్మత్వం నతు స్వరూపేణేత్యేతత్ప్రదర్శ
యతి ॥ యో దేవో అగ్నావితి ॥ స్పష్టోర్థః ॥ ౧౭ ॥
॥ ఇతి శ్రీమత్తాతయార్యచరణారవిందచంచరీక
స్య వాత్స్యానంతార్యసేవాసమధిగతశారీరకమీమాం
సాభాష్యహృదయస్య పరకాలమునికృపాలబ్ధమహారహ
హంస్యస్య శ్రీరంగరామానుజమునేః కృతిషు శ్రీశ్వేతాశ్వ

శ్రీ శ్వేతాశ్వతర ప్రకాశికాయాం

తరోపనిషత్ప్రకాశికాయాం ద్వితీయాధ్యాయభాష్యం

॥ యేనోపనిషదాం భాష్యం రామానుజమతానుసంశ్రీ

॥ రహస్యం కృతం ప్రపద్యే తం రంగరామానుజం మునిం ॥

శ్రీమతే శ్రీరంగరామానుజమహాదేశికాయ నమః

అథ తృతీయాధ్యాయభాష్యం

ఉక్తజ్ఞానస్య ఫలమాహ ॥ య ఏకో జాలవానీశత అపహతపాప్మాదిధర్మ్యా దేవ ఇతి దేవత్వేన శ్రుతిప్రసిద్ధః పరమాత్మా ప్రకృతిశబ్దితమాయాయా ఉపాదానాయ యుక్తస్సన్ ఈశనసమర్థాభిః జ్ఞానబలక్రియాశక్తిభిః మహాయాజాలశబ్దరాన్ప్రకృతాంశ్చ లోకాన్ ఈష్టే యశ్చ జగత ఉద్భవే ఉత్పత్తౌ సంభవే సమిత్యైకకాలే లయాం పరపర్యాయే ఏకీభావే చ ఈష్టే తజ్జ్ఞానం మోక్షసాధనమిత్యర్థః ॥౧॥ య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతీతి పూర్వమంత్రే సర్వలోకేశనారాయణజ్ఞానస్యైవ మోక్షసాధనజ్ఞానవిషయతయా మోచకత్వమిత్యుక్తం అయుక్తం జగత్కారణత్వేన ప్రసిద్ధానాం బ్రహ్మదీనాం సంభవాదిత్యాశంక్యాహ ॥ ఏకో హి రుద్ర ఇతి హే జనాః సర్వాన్లోకానీశత ఈశనీభిః ప్రత్యక్ తిష్ఠతీతి నిర్దిష్టః విశ్వాభువనాని సంసృజ్య సృష్ట్వా అంతకాలే సంచుకోచ సంహృతవాన్ గోపా రక్షితా చ యః స ఏక ఏవ రుద్రః స్వాం సారరుజం ద్రావయతీతి

రుద్రః సంసారమోచక ఇత్యర్థః. ద్వితీయాయ ద్వితీయ
త్వాయ సహాయతయా కేపి న తస్య సహాయతయోపా
పాయాంతరతయా వా కేపి నస్తు తవంతః మోచకోన్యః
కోపినాస్తి। వేదాహమేతం పురుషం మహాంతమితి మ
హాపురుషం ప్రస్తుత్య. తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవ
తి నాన్యః పంథా ఇతి మార్గాంతర నిషేధాత్ అత్ర రుద్రశ
బ్దో రూఢ్యర్థపేక్షయా ప్రకృతోపయికస్యాస్య నా
నాంతరావిరుద్ధస్య సంసారమోచకత్వలక్షణయౌగి
కార్థస్య మనసి విపరివర్తమానస్య శారీరకాపశూద్ర
న్యాయేన బలవత్త్వాత్ అస్య శ్వేతాశ్వతరోపనిషదో భగవత్ప
రత్వస్య సాధయిష్యమాణత్వాచ్చ నాత్ర చోద్యావకా
శః॥ ❀ ౨ ❀॥ విశ్వతశ్చక్షురితి ❀ అనేకబాహూదరవ
క్త్రనేత్రమిత్యుక్తరీత్యా అనంతనయనానంతశ్రుతి
పాణిపాదాదియుక్తనిత్యదివ్యవిగ్రహయుక్తః అసహా
య ఏవ ద్యుపృథివ్యాదిసర్గప్రపంచనిర్మాతా భవాన్
బాహుభ్యాం పతత్రిశబ్దితైః పద్భిశ్చ సంధమతి సంయో
జయతి కరణకళేబరసంయోజనం కరోతీత్యర్థః। సర్వే
షాం శరీరేంద్రియసంబంధం కుర్వన్ స్వయమనస్యాధీనా
నంతశరీరేంద్రియవానిత్యర్థః ❀ ౩ ❀ పరమాత్మోపల
బ్ధిప్రార్థనామంత్రమాహ ❀ యోదేవానామితి ❀ దేవ
త్రా క్షత్రాణి ఇంద్రో వరుణః సోమో రుద్రః పర్జన్యో

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీ శ్వేతాశ్వతరప్రకాశికాయాం

యస్మాత్పృత్య్వ ఈశాన ఇతి బృహదారణ్యకోక్తరీత్యా
ఇంద్రవరుణరుద్రాదీనాం ఉద్భవః ప్రకర్షేణ భవత్య
స్మాదితి ప్రభవః ప్రకర్షేణ భవనం దేవాధిపతిత్వాది
రూపేణ భవనం। అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా
చ ప్రభురేవ చ. ఇతి కర్మఫలదాయిత్వలక్షణం ప్రభు
త్వస్య భగవద్ధర్మత్వేన ప్రజాపతిపశుపతిపదప్రాప
కత్వలక్షణస్య ప్రభవనస్య భగవదధీనత్వాదితి ద్రష్ట
వ్యం విశ్వాధికః విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమేకాంశే
న స్థితో జగదిత్యుక్తరీత్యా విశ్వస్య సర్వస్యాపి అధి-
కః దేశైకదేశ ఇతి యావత్ తస్య విశ్వాధికత్వం సంసారరు
జో ద్రావకత్వాద్రుద్రత్వం నిరతిశయసార్వజ్ఞ్యాది
యుక్తత్వాత్ మహర్షిత్వం చ భగవతో యుజ్యతే
ఏవంభూతో భగవాన్। యస్మాన్నాభిపద్మాదభవన్మహా
త్మా ప్రజాపతిర్విశ్వసృడ్విశ్వరూపః। తత్ర బ్రహ్మా చ
తుర్ముఖోऽజాయత, నారాయణాద్బ్రహ్మా జాయతే
ఇత్యుక్తరీత్యా హిరణ్యగర్భం సర్వేషాం దేవానాం పూ
ర్వః ప్రాగ్జనయామాస స దేవః పరమాత్మా విషయ
తయా శుభయా బుద్ధ్యా యోజయత్విత్యర్థః ॥ ౪
అదృష్టపూర్వం హృషితోऽస్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్య
థితం మనో మే। తదేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద దే
వేశ జగన్నివాసేత్యుక్తరీత్యా దివ్యమంగళవిగ్రహావిశి

ష్టుతే యాం భగవత్ప్రకాశ ప్రార్థనా మంత్రమాహ ॥ ❀
యా తే రుద్ర శివా తనూః ❀ ఇతి హే రుద్ర సంసార రుగ్ద్రా
వక ప్రసిద్ధ రుద్ర వ్యావర్తనాయ తం విశినష్టి గిరిశంతేతి
గిరిశం తనోతీతి గిరిశంతః హే రుద్ర స్య ప్రసృష్టి త్వర్థః యా
శివా అఘోరా రాచ పాపకాశినీ పాపమశివం శీలమస్యా
ఇతి పాపకాశినీ పాపదాహకా వృష్టవీనాత్రికేతను
స్త్వాదృశ్యా శంతమయా సుఖప్రదయా ఉత్క్యం తానుకూల
యా తన్వా విగ్రహేణాభిచాకశీ(హి) హి ప్రకాశస్వేత్యర్థః
❀ ఇ❀ యామిషుమితి ❀ గిరిత్ర గీర్త్రైదాం తః తత్రత్రా
యతే పాల్యతి ప్రతిపాద్యత ఇతి వేదాంత ప్రతిపాద్య
త్వం గిరిత్ర ఇత్యర్థః గిరిశం తీత్యస్య పూర్వవదర్థః గిరి
త్ర గిరిశంత తే హస్తే శివాం యామిషుం బిభర్షి యదా
యుధం బిభర్షి ఇత్యర్థః తామిషుమస్తవే అసుక్షేపిణు
ద్బ్రహ్మజ్ఞానవిరోధి క్షేపాయ కురు గచ్ఛతీతి జగత్
సంసారపథ చంక్రమ్యమాణం పురుషం మాహింసీః
సంసారాంధకూపపతితం మాకార్షీరిత్యర్థః ॥ ❀
తతః పరం బ్రహ్మ పరమితి ❀ ఉక్త ప్రకారేణ తత్ప్రా
ర్థనానంతరం బృహంతం నిరతిశయబృంహణత్వాద్యం
త్రత ఏవ పరం బ్రహ్మ యథానికాయం మశక(హా)పతం
గాదిశరీరానురూపేణ సర్వభూతేషు ప్రవిశ్య అన్తర్గా
మితయా వర్తమానం విశ్వం వ్యాప్య స్థితం తమీశ్వరం జ్ఞాత్వా

శ్రీ శ్రీతాత్పర్యప్రకాశికాయాం

ముక్తాభవంతీత్యర్థః ॥ ఉ ॥ తజ్జ్ఞానస్య మోక్షసా
ధనస్యైకత్వముక్త్వా ఇతరస్య తన్నిషేధతి ॥ వేదాహ
మేతమితి ॥ ప్రకృతేః పరస్తాజ్జ్యోతిర్మయపురుషం
తమేవ నారాయణం విదిత్వా మృత్యుశబ్దితం సంసారం
అతిక్రామతి అయనాయ తత్ప్రాప్తయే అన్యో మా
ర్గో నాస్తి ఏతమేవార్థమహం వేద జానామి అస్మిన్నర్థే వి
వాదో నాస్తీతి మునీనాం పరస్యార(ద్రి)ం వచనే మదీయ ॥౮॥
న(త్వా)త్మజ్ఞానస్య వతరతి శోకమాత్మవిదితి మో
క్షహేతుత్వముచ్యతే (॥ ౮ ॥) కథమాదిత్యవర్ణం పురు
షవిషయజ్ఞానస్యాత్మశంకాయాస్యైవ పురుషస్యావ్యా
పకత్వాదాత్మత్వమపి తస్యైవేత్యాహ ॥ యస్మాత్ప
రమితి ॥ తథా న ప్రతిషేధాదితి సూత్రే యస్మాత్పరం
పరం నాస్తి కేనాపి ప్రకారేణోత్కృష్టం నాస్తీత్యర్థ
ఇతి భాషితం । వ్యాసార్యైశ్చ యస స్మాదిత్యస్య ప
రమిత్యనేనాన్వయో యస్మాద స్మాదుత్కృష్టం నా
స్తీత్యర్థ ఇత్యాశంక్య తథా సతి అపరమిత్యస్య వై
యర్థ్య(మిత్యాశంక్య) ప్రసంగాత్ న చ పరం చాప
రం చ నాస్తీతి ఉత్కృష్టాపకృష్టవస్తునిషేధకత్వం
శక్యశంకం నజీవవ్యాప్తి ప్రసంగాత్ అతో యస
స్మాదిత్యస్య పరమిత్యనేనాన్వయః యస్మాదస్య
త్సరేణోత్కృష్టం నాస్తీత్యర్థః శ్రుయనీతౌ తదస్య

ష్యాత్వాత్ స్వస్య వస్తునః ప్రభావాత్ సమాభ్యధికని
షేధః ఫలతీతి వర్ణితం. యదపేక్షయా అతిశయితానాం
తేః ప్రవిశయితాఽప్యం వస్తు నాస్తి యస్మాదభ్యధికం విప్ర
ష్టం సూక్ష్మమపి వస్తు నాస్తి యస్మాత్ ప్రాకృత లోకే ఉపాస్యసక
లకామతయా బ్రహ్మాదికమపి త్రుణీకృత్య వృక్ష ఇవా
ప్రణతః స్థాపయిస్తిష్ఠతీతి తేన. భగవానితి శబ్దోయం
తథా పురుష ఇత్యపి. నిరుపాధిక వర్తేతే వాసుదేవేస
నాతనే. ఇత్యుక్తప్రకారేణ పురుషశబ్దేన భగవతా
వాసుదేవేనేదం సర్వం వ్యాప్తమిత్యర్థః. అనేన చేతనాచేత
నేతి చింతాయాని స్తారో దర్శితః. పూర్వమితి వ్యాప్త్యా
త్రితయాత్మకధితి దిహం భూతస్య చేతనవర్గస్య తదధీన
త్వ చేతనత్వముక్తం భవతి ॥ ❀ ❀ ॥ యస్మాద్ధి అతః
పురుషాపేక్షయాతిశ్రేష్ఠం వాసిమం వా నాస్తి తస్మాత్
తదేవ సర్వోత్తరం కర్మకృతరూపరహితం తత్ కృత్వా
మయశబ్దతదుఃఖశూన్యం చేతజ్ఞామేవ మోక్షసా
ధనమిత్యుపసంహరతి ॥ శ్లో॥ తతోయదుత్తరతరమి
తి శ్లోం॥ తథా నిత్యప్రతిపాదితమిలాత్రే తతోయదు
త్తరతరమితి పూర్వే నిర్దిష్ట పురుషాదధికం వస్తున
ప్రతిపాద్యతే ఇత్యుక్త్వా తత్పూర్వతతోయదుత్తరతర
మితి కేచిదుక్తా ఇతి పరిహార్య పూర్వపక్షః। వేదాహమే

పురుషం యం పశ్యన్ స్వదేహమధ్యే సాధనః । సాత్త్వికస్సముపజ్ఞేయ
స్యైవ మోక్షార్థం చింతనః । ఇత్యుక్తరీత్యా మోక్షార్థజ్ఞానసహి
తసత్త్వగుణాత్మనో విషయే ముభూతకటాక్షశాలితయాస
ఏవ మోక్షప్రద ఇత్యర్థః । ఉక్త ఏవ జ్యోతీరూపనిరతి
శయదీప్తియుక్త ఆదిత్య పురుషోఽవ్యయో భగవాన్ సు
నిర్మలామిమాం మోక్షరూపాం గానాద్యుపద్రవశాంతిం
ఈశాన ఈష్ట ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ తజ్జ్ఞానసాధనమా
హ ॥ అంగుష్ఠమాత్ర ఇతి ॥ సర్వేషాం జనానామంత
రాత్మా స్వసాం జనానాం హృదయేషు సన్నిహితత్త్వనిబంధ
నాఙ్గుష్ఠపరిమాణయుక్తః పురుషః హృదాభక్త్యా మ
నీషా ధృత్యా యుక్తేన మనసాఽభిక్లృప్తః గ్రాహ్యః హృ
న్మనీషాశబ్దయోః భక్తి ధృతి పరత్వం సర్వత్రప్రసిద్ధో
పదేశాదిత్యత్ర వ్యాసార్యైర్దర్శితం ॥ శిష్టం స్పష్టం ॥
౧౩ ॥ అంగుష్ఠమాత్రప్రమాణకృతపరిచ్ఛేదభ్రాంతిం
వ్యుదస్యతి ॥ సహస్రశీర్షా పురుష ఇతి ॥ అనంత
శిరోనయనాదిదివ్యవిగ్రహయుక్త విరాడ్రూపీ సన్ ద
శాంగుల శబ్దేనావయవో లక్ష్యతే. భూమిశబ్దేన బ్ర
హ్మాండం పంచభూతపంచీకృతస్మాత్రరూపం దశావయ
వయుక్త బ్రహ్మాండమత్యక్రమ్య పరమపదే స్థిత ఇత్య
ర్థః ॥ ౧౪ ॥ యస్మాత్పురుషేణవ్యాప్తమిదం సర్వం అ
తో భూతభవ్యోపలక్షితం ప్రపంచజాతం పురుషాత్మ

ణాం సంధనప్రమాణానాం తదాభావాత్। నను లౌకికవా
క్యేషు శబ్దానాం శక్తిత్వం సిద్ధాప్యవైదికేషు క్తలక్షణాయాస్తత్రాపి
వ్యుత్పత్తిరితి భావః। నన్వైకశింత్యాది వ్యాకరణరచయితాద్యుక్త
ప్రత్యయస్య చ తాద్యుక్తసంప్రదాయాధికరణస్య శాస్త్రీయసత్
వక్తృత్వాదివిషయకత్వే వక్తరం ప్రతి తాద్యుక్తసంబంధశాస్త్రీ
యసత్త్వబహులత్వాదిపం సం పంబహుప్రత్యాదిద్యుపదే
శాద్యుపపత్తిః। నచైతాద్యుక్తసంప్రదాయాధికరణీయం శాస్త్రీ
యసంప్రత్యత్యుత్పత్తిధర్మ్యాణాం ప్రసంబంధ ఇతి వాచ్యం
యత్వే ఏవం బహులత్వస్యైకత్వాపేక్షయా సంప్రత్యయ
త్వాత్త్వాభావాద్బహులత్వస్య తాద్యుక్తసంప్రదాయాధికరణీయ
సంబంధః। నతాద్యుక్తస్య వ్యాకరణాద్యుపపత్తిరితి వాచ్యం।
తథాసతి బహులత్వాపాత్తేస్సంప్రత్యయవ్యుత్పత్తేరయం బహుల
త్వానిరూపితతాద్యుక్తసంప్రదాయాధికరణీయస్య శబ్దనిష్ఠస్య
తత్సంబంధత్వాభావాన్న్యూనత్వం బహులం స ఇతి ప్రామాణ్య
కవ్యవహారాద్యుపపత్తిరితి చేన్న యత్సంబం
ధిన యస్య విశిష్టబుద్ధిః ప్రామాణ్యనియతస్యైవ తత్సంబం
ధిత్వం। స్వాభావ్యతిరిక్తయత్సంబంధత్వే తథాయం బహుల
తిప్రామాణ్యకప్రత్యయాభావేన తత్ప్రదర్శపే బహుత్వే
సంప్రదాయాధికరణస్య సంబంధత్వాన్యథానుపపత్తేః
న తత్ప్రయోజకం బహుత్వమితి వ్యవహారాద్యుపపత్తిః। శబ్దనిష్ఠ
కబహుత్వప్రకారకప్రామాణ్యకప్రత్యయబలాత్।

శబ్దనిష్ఠబహుత్వానాం షాం శాంతికరణ్యోస్స్యబహు
త్వసంబంధిత్వకాంతేన శబ్దాపి బహవ ఇతి వ్యవహారా
ద్యుపపత్తిస్స్యాత్। అత ఏవ వస్తుతికాదిభిన్నసత్యపతాంహ
త్వస్య సాపేక్షత్రయసం రతేనా గ్రహసంబంధః। కిం తస్య
దికాం వాపి తెతి సిద్ధాంతం తేవాం నిశబ్దోపష్టబాంరోక్తిరపి
సంగచ్ఛతే తత్సూత్రకర్త్రా దోషః। వస్తుత ఏకాంత్యసమవా
యిత్వన్నైవేతి వాక్యం ఘటకపదానాంమవ్యవృత్తికత్వాపత్తేః
క్త సమవాయాదయుక్తాంపి శబ్దేన తద్వృత్తిత్వరూపసంబంధా
వచ్ఛేదకత్వమేవ స్వాశ్రయత్వ। ఏవంచ అపేక్షాబుద్ధివిశేషవిష
యత్వరూపపర్యాప్తాదిశపాం దాంయం యుక్తాంద్వరూపే
ఇత్యాది వ్యవహారాణాముపపత్తిరితి కశ్చిద్దాంపాః। దీపికాం
కాంరనూవ్యవృత్తిపనిష్ఠర ఇతి ప్రతిభాతి। సంగ్రహోపి భేదత
ఇతి। ఉక్తేశత్రుపాంసుసాంరాదిత్యాదిః। అత్ర సంగ్రహసాం
న్యలక్షణమనుశ్రుత్య విభాగసంఖ్యామావ్యాతాం పరిహారా
ర్థం స్వరూపం లక్షణమాహ ద్రవ్యకర్మభిన్నత్వసతి ద్రవ్య
భిన్నత్వసతి కర్మభిన్నత్వసతి వృత్తః। యథాశ్రుతే ద్రవ్యక
ర్మాద్యభేదయతా వాపి విభిన్నభేదసామ్యపద్రవ్యకర్మత్వభిన్నశబ్దా
ప్రతిపాదవ్యతాపత్తేర్వితాంద్వశఘటపంపి తలక్షణంద్రవ్యా
దావసతాపవతి వ్యాప్త్యాపత్తేః। సాంపాంన్యాం నితి। సా
మాన్యాధికరణ నితి తద్వృత్తిః। ఏవంచ ద్రవ్యభిన్నత్వకర్మభిన్న
త్వేసతి సామాన్యాధికరణత్వ ఏతత్రితాపవిశిష్టంలక్షణం బి

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిపత్త్యాపన్నం। ఏతేన ఏతాదృశలక్షణం ఘటాదిధర్మత్రయస్య
విశిష్టం విశిష్టాభావఘటిఘటపటానాం విరహప్రయుక్తలక్షణత్రయాం
వృత్తికః। తాదృశధర్మత్రయావృత్తిత్వేన లక్షణత్వే ఏకసంబంధేన
త్రిత్వావచ్ఛిన్నస్య వర్తమానతయా లక్షణతావచ్ఛేదకత్వం
ధాం ప్రతిబన్ధ్యరితి చేన్న నాన్యథా వనాంశః। అత్ర దర్శయంపరన
పర్యాప్తి వ్యక్తభిన్నత్వపర్యాప్త్యకరణస్య ప్రతితత్వ విశిష్టవ్యక్తీః।
ప్రపంచపర్యాప్తిసమప్రతిత్వకరణసమప్రతిత్వాదభావోయవిశిష్ట
పురుషాణాం వృతత్వం లక్షణం విగతఫలితం। అతో ముక్తదోష ఇతి
వాచ్యస్తత్త్రికః। లఘులక్షణం వాంఛ్యం నం తాదృశాంతమానాన్య
నం ఇతి। అత్ర నం తాం బాంతి ఏకవిశిష్టపరిశేషయబాంతిత్వ
ఖం నం। న తు నం తాదృశాంతిత్వనాంపిలక్షణత్వం। లక్షణతా
వచ్ఛేదకకలాంపాం బాంతిత్వప్రవిశిష్టనాం రవాం త్రయోరే బనాంభా
వాన్న। నచ తస్యాత్వం నిత్యాం శితిత్వతి విరహం। భాం పాం దినం స్య
రాం తాం వృతమత్వరూపం నం త్వప్రైపలక్షణం త్వనం భావా
ది తివాం చ్యోం। తథాం నతి నం త్వాం నాం మనం మాం వృవిశిష్ట
తి భాం వృవిరోధాం పత్తిరితి ధ్యేయం। నంతు చరణోస్తి నంత్వ
చాంతి మత్వవింతి। నం త్వపత్వవింత్వర్థః। చాంతిప్రహం నం త్వ
పరవాం అతం నలక్షణం త్వలాం భాంయంతి వాచ్యస్త్రికః। ననుసం
నం త్వచాం తాం కిం మాం నవితిచ దత్రప్రాంచః। నం ఇత్యనం
నతప్రతితాం వృరం పాం దిష్టచాం తిరూం పతంయాం నం త్వాం
సద్భిరితా వృహం। తన్నపదేహాం రూం పాం దినం స్యరాం తే

షు సంగాం త్వస్త్ర హరి ఖ వాంతే। తేషాం వాం తరూం పతం

సంగాం తాఽపి దసిద్ధిప్రసంగానాం తే। విధితిశాం శప్రభృతయస్తు

సంగాం ప్రదశకృతాం పష్టైదకతయాం సంగాం త్వవాంతసిద్ధిః

Sri
Srinivatharamanujar
Melkote Embaru
Kenkapuram
Namli Battar
Tiruvalikal
Sampath Kumarachar

ఋష్యాదివివేచనం॥ ౧

శుభమస్తు॥ శ్రీహయగ్రీవాయనమః॥ శ్రీరస్తు॥

బృహత్స్తోత్రసమాలోచనసౌకర్యాయాదౌ సంప్రదా-
యం ఆసేతుహిమాచలాద్రాష్ట్రం వాక్యైరృషివివేచనం॥౧॥
జాతకం మృతకం చేతి సూతకం ద్వివిధం స్మృతం। స్రావః
పాతః ప్రసూతిశ్చేతి త్రివిధం జాతసూతకం॥

స్రావః॥ ॥చతుర్థాదిషు మాసేషు గర్భస్రావే స్నానమాత్రం।
జ్ఞాతీనాం తదహాని నాస్తి। పంచమషష్ఠయోస్తు పాతో విహితః జ్ఞా-
తీనాం స్నానం తజ్జన్మనః। తత్ర ప్రసవకాలాన్వితస్య మాతుః [illegible] రవిత్ర
పర్యాప్తం॥ ॥ ॥ ॥

ప్రసూతిః॥ ॥సప్తమాదిషు ప్రసవే దశాహం పూర్ణాశౌచం॥
మాతుస్సప్తమాష్టమయోస్త్రిరాత్రం। చతుర్థేచ త్రిరాత్రం। పంచమ
షష్ఠయోస్త్రిరాత్రం పుంస్త్రీసుతాత్। సప్తమాదిషు సూతికాయా
తే। సూతికాచ [illegible] త్రింశద్దినైః స్త్రీ [illegible] త్వింశ
ద్దినైశ్శుధ్యతి। తత్ర వధూహం మనిర [illegible] తా [illegible] వచనత్వా
దిలక్షణం మహత్తత్వాః। తదూర్ధ్వమస్పృశ్యత్వకవినాసహ
స్త్రీలక్షణం. పితురపి సూతికాగృహే [illegible] వాసం [illegible] లక్షణాసం
సర్గాదేర్దినద్వయం మహ [illegible] శౌచాదికం తస్మాన్మతః—

సూతకానాం సర్వేషాం చతుర్దినమష్టస్వామిత్రైవ నవదినే
నియమః। శాన్తిలోపస్యాం పఠేత్॥
యమఘోష॥ ॥ యమఘోషప్రవిలాపాతీపదశాంహం యమస్తోత్ర
జ్యోః। భర్తః ప్రాప్తమమృతం పఠిత్వా విపద్యాత్ర నమాం నయేత్।
నతు విలాపా అహం భయత్రః। సంధికాం శాం చంతునాస్తి। అథో
సం వికీర్ణవలస్త్రద్విన సంఖ్యమాణా చం చ్ఛిన్ని॥ ॥ ॥
కన్యాకుజనవ్రత॥ కన్యకాం కుజనవ్రతకన్యాయాం శౌనదశభినాన్ని దశభూత
త్రేణాం విలక్ష విల్వవృక్షోత్పత్రి విలాంమపాత దప్తులాం
ణాం చదశాం మహాం॥ ॥ ॥ ॥
ఫలంజనర॥ ॥ పుత్రజనవ్రతవిలపత్నుల్బాషాం జ్ఞాతీనాం చద
శాం మహాం। అత్ర పురుషవిషంత్రుకవింశతాం నక్షత్ర
సుమిత్రీ విషంత్రు తు త్రిభాగసు॥ ॥ ॥
యాజ్ఞవల్క్యోపి విదిచక్రభ్రమః ఖండః॥
శిశుమరణ॥ జననమారభ్య అనతీత దశాహం శిశుమరణే
ఖననమేవ నదం నిహరః। అత్ర విధూర్తి వు వింశానాం చ జనన
నిమిత్తా శా చక్రపిన్నావశుద్ధిః। సూతికాస్తి మదిన చాప్తి
తు సత్త్వ పునరవిద్యాభూం। అస్తి మదిన స్యారాత్రి రసస్త్యయాం
మిత్ర ఆశ్వారుశాదంయప్రవికాం యయాంవా జాతప్రత్రాత్రయాం।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కన్యాయాః॥ ॥కన్యాయాస్తు బాల్యాత్ప్ర వర్షాద్వా వివాహాత్ప్రాగ్వా నా
తొప్తే మృతౌ పిత్రోర్భ్రాతౄణాం చ ఏకాహం। బిహ్నాలేనాం తద్దినం।
వాగ్దానాత్పరం వివాహాత్తు ప్రాక్ మృతౌ పిత్రోర్భ్రాతౄణాం త్ర్యహం
స్మృతం। జ్ఞాతీనాం తద్దినం। అత్ర వరస్య ప్రాదుర్భావే త్ర్యహమపి స్మృ
తం॥

వివాహితకన్యావిషయః॥ ॥దత్తానాం తాసాం మృతౌ
వరకన్యాప్రభృతి త్ర్యహం। ఔరసభర్తృకనాశ్రితా నాదాంపత్యే।
అవాప్తదత్తానాం మపిత్రాదిత్రిపురుషాణాం మృతౌ జ్ఞా
తీనాం త్ర్యహం। పిత్రోర్భ్రాతౄణాం పక్షిణీ। అయంచ భగి
నీనాదిశం స్వాశౌచ విశేషః త్రిస్తనాం పాం విషయమేవ। ప్రసూతాయా
స్తు బాల్యాత్ప్రాగపి దాహ ఏవ। మరణానంతరం తదా
దినాం స్వకీయసనాభిశ్చ త్రియం త్ర్యహం దశాఖనాం ప్యులత్త్వేకా
మాసస్తైవ నదద్బహిస్త్రీ రాత్రేకష్టినా। అయంకన్యాభోలవిషయః॥

ఆశౌచదిననిర్ణయః॥ ॥అనాహితాగ్నేర్మరణాద్దినసమాప్తి
పర్యంతం విధిః। అహితాగ్నేస్తు దహనదినమారభ్య దాషాప్
ర్యారవిదహనదినమారభ్య దాతుం యలిచేత్ రాత్రిది
నగణనాం। యజమానస్య బాహ్యపాశ్చాత్పూర్వాహ్నికాదాతుం
స్వా। తదానీం మహిషాస్య దగ్ధాం సమర్పయిత్వా స్నానం కుర్యాత్
తస్మిన్ దినే వామావ। నతు దహన దినాద్యాదినం॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యదిదశాహాత్పరం యజ్వనః పునర్దాహస్స్యాత్తదా
పునర్దహనదినమారభ్య దశాహం । అయజ్వనస్తు
దశాహాత్పూర్వమస్థిదాహే పూర్వమాశౌచప్రవృత్తా
[illegible] బ్రాహ్మణానాం దశరాత్రం । పూర్వమాశౌచ
ప్రవృత్తావపదశాహానాం బ్రాహ్మణత్ర్యహం । ప్రాగాశౌచప్రవృ
త్తావపదశాహానాం చతుర్థాద్యహం నాస్తి । క్షత్రియాదీనాం
పూర్వమాశౌచప్రవృత్తౌ బ్రాహ్మణత్ర్యహం । ఆశౌచప్రవృ
త్తావపదశాహానాం బ్రాహ్మణాపదశాహానాం త్ర్యహం సమాశౌచం
త్ర్యహం । ఆశౌచప్రవృత్తావపదశాహానాం బ్రాహ్మణాపదశాహానామని
ష్టసమాశౌచం త్ర్యహం । ఉభయోరపి ద్వితీయేఽహ్ని నాస్తి
యజ్వనాం । పుత్రాణాం తు అస్థిదాహే ద్విత్రిదినాది
చతుర్థ్యమాశౌచప్రవృత్తానాం తదనువృత్తానాం చతుర్థం॥
గృహీతాగ్నీనాం నిర్ణయః॥ ॥ అథ ద్వ్యాదిపాయు వృత్తి నిర్ణయః
చతుర్థం యస్యాం తృతీయాదౌ ఆశౌచయాదిజన్మనిర్ణయః । మృత్యుపవస్థాయాం ।
తదా షడ్దినాద్యాశౌచం । యది తత్పూర్వం తదా షో
డశదినం ॥ ... ॥ రాత్రౌ బా సంకుచ్య తదా బాలానాం
షాణ్మాసికం దశదినం పాక్షికం నిత్యమపి బాలానాం స్యాత్॥
ఇత్యాశౌచవిధౌ ద్విత్రీయః ఖండః॥

స వి० భాష్యా०చ०॥ ॥ ప్రకాశత్రిసూ०త్రప్రకాశా०ద్వేషా०హి వస్తుద్విత్వాత్
వలిసర్వస్థా०ను వికల్పత్వాద్దీపా०ద్యుపా०। ప్రత్యేకాద్విప్రకాశా०హి వస్తుద్విత్వ
ద్వయ०యసా०ల్పాద్యైక్యా०త్రలల్పాల్లా०విత్వాద్వీపాద్యుపా। ప్రచయ
సా०స०లక०లలల్ల వలిలి వలా०విసవూ०శ్చ సపా०పకా०ద్యుపా।
స ప్రత్యేవ०లత్వవిషయ०॥ ప్రత్యేక్ష్ణుసూ०లవిస్తు ప్రకాశేపు వవాస్త లా०వల్
గా०లపూర్వి ద్రూ०వు०లత్ప ప్రవ్వప్రకా०ప०। ప్లేప్ప రా०ల్పర०లక్ష్యబల్పా
లో०ద్వైరక్యవిరుద్ధత్వాత్ లివిసవూ०ల०। అక్షత్వ ద్వవిశేషపి విరుద్ధవిసస
వ వ్యవహారా०లత్రం। లో०ద్వైధ్యైషు విరుద్ధత్వా० లివిత్యా०ల విషయనాశ్వత్వా०లా०క్
ని ప్ర్త ప్రత్యేక్ష్య వల్ప రా०ల్ప ర०ల్పహా०ద్యుపా। మ హా०ష రా० ప్రత్యేకా
॥ ప్రలక్షస్య ఉప్పవశా०పా०। లలలిప్తా०లస్య శశా०హా०ఎప। వు०ప్రత్య
అలక్షా०॥ లలకార లా०బ్ధాలత్వసా००లప్త రా०లత్ర०। వు०ప్రత్యయ००స०లర०ల
॥ ప్రవు వూ०ద్విపల ల్పవ్ర వలి వివ్రేణ। ప్రత్యవ వు०సవూ०రాజ్య౦స०ప్రత్య
రప్రత్య०లత०లల్పవ్ర వలి విషసవూ०ల్ప०। వప్ర రా०స०లర०స్వానవూ
ల్ప०। ఇద०ల్పలలక్షా०లా० శ్వా లలా० ప్రాద్వేష్యావి వివయ०। అనవ
వి షయలయలయ ప్రావయ ప్రత్యవ న వా०న వూ०క్ష్ర ప్రకాశవపా०॥
స ప్రలక్షా०లక్షా०లా०శ్వా చ०॥ అలక్షా०లస్య ప్రవూ०ర్శా०చప్రవ్యవశా०హా
వ ద్విత్వ వలి విసవ०ల త్రా०ద్వా० వూ०మద్విలలలక్షా०ల్లాల
విషయా०ల్పాహా०చప్రత్యేప వలి ఎకశా०ల॥ ప్రకా०వల్పర०స్వానవూత్ర०॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అతిక్రాంతస్త్రీణాం పూర్వాం చతుస్త్రీ వర్ణే దశాహం పూర్వం త్రిరాత్రం గమిష్యాపి
నత్వానుద్ధిః ॥ ॥ ॥ ॥

అనుపనీతమరణే అతిక్రాంతాశౌచం ॥ ॥ అనుపనీతమరణే
అతిక్రాంతాశౌచం పిత్రోర్భ్రాతృవ్యతిరిక్తానాం నవిద్యతే నాస్త్య
తీన పత్రమవసరే తిల్బన్నాతే నాం త్యేహం । పిత్రోర్భ్రాతౄణాం
చప్తం స్నానం । అతిక్రమేకాలాంతరే పిత్రోః పిత్రాం స్త్రేషుమాంగ
షు । ఇత్యప్రకృత్రప్రకరణంపవా ॥ ॥ ॥ ॥

జననే అతిక్రాంతాశౌచం ॥ ॥ జననే అతిక్రాంతాశౌచం కస్యాపి
పినాస్తి । పితుః స్నానమాత్రం । అపరాత్రాగప్రక్రాంతస్య
స్నాపితస్యాచరణాన్నపి మధ్యాహ్నమాహ్నికే పిస్త్రి పిత్రాపాం । తత్పూర్వం
మాత్రే స్నాత్తదతిక్రాంతాశౌచం నాస్తీ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ఇత్యతిక్రాంతాశౌచఖండః ॥

అథ సాపిండనిర్ణయః ॥ ॥ మూలపురుషమారభ్య సప్తమపర్యంతం సాపిండ్యం
మూలతః సప్తమపర్యంతం సపిండాః సమానోదకాః చతుర్దశపర్యంతం
నాపిండ్యం । సమానోదకత్వం చతుర్దశపర్యంతం సప్తమాత్ పరం
తత్సమానోదకత్వం పూర్వపురుషపర్యంతం సప్తమాత్పరం పునః సంతతౌ ।
సపిండానాం మూలతః సప్తమపర్యంతం సమానోదకా చతుర్దశపర్యంతం
తత్పూర్వపురుషాణాం నవితర్కం సగోత్రాణాం ఏవ సంబంధః ॥

అసన్నితదశాహం పాశ్చాత్య మరణాశౌచం వినా । సూతకేన శావస్య
నివృత్తిః । క్వచిదపి నాస్తి ॥
సూతకద్వయసంపాతే ॥ ॥ పూర్వసూతకస్య దశమదినే ద్వితీయం
సూతకం చేత్ । పూర్వస్య శావస్య దశమదినే ద్వితీయం శావం
వా । యది నిర్గతే వా ప్రసవాదిత దశాహం వ్యాపి మరణాశౌచం । దశమ
దినస్య రాత్రే రస్త్యయామే అహన్యావవృద్ధి రాయామ్యేయది
నిర్గతే వా తదా ద్వ్యహం । దశమదినస్య రాత్రే రస్త్యయామే యది తద
నంతరం ద్విరాత్రం వా । సమానతా ద్వితీయ మరణాశౌచ
ప్రవేశే వా సూనాం । ఏతస్యా పూర్వోత్పన్నైవ పత్య నివృత్తిః । జన్మ
త్రిమరణాశౌచ మధ్యే పితుర్వా మాతుర్వా మృతౌ సుతస్య
త్రిమాసశావదశాహ పర్యన్తం వృద్ధిః । న తు పూర్వోత్పన్నా । మాతృ
మరణాశౌచ మధ్యే పితుః మృతౌ పితృ మృతి మారభ్య దశాహా
దివశవృద్ధిః । న తు మాతృశాచ పర్యన్తా । పితృమరణాశౌచ
మధ్యే మాతృ మృతౌ తత్తద్దాయి త్రిరాత్రం సమానం పక్షిణం తథా ।
పక్షిణ్యాశౌచ మధ్యే త్రిరాత్రం । న తు దశాహాశౌచం । అనయో
రపి పక్షిణ్యా దినే । తేన తు పితృదశాహాదివశవృద్ధిః । అపి పక్షి
ణ్యప్యుత్పత్తౌ పుత్రస్యాపా బాంధవత్యాదిల దామాత్యతః సమాన
వా వావవ । ఏతస్య దశాహే పూర్వో దివశవృద్ధిః । న తు పూర్వోత్పన్న
నా । పూర్వోత్పన్నాశౌచ మధ్యే ద్వితీయం చేత్ తదా ద్విగుణ సమానవశా

[illegible]

॥ ఇత్యష్టమే ... చతుర్థః ఖండః ॥

[illegible]

[illegible]

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వాదినం ప్రతిలోమా మాతులాః పుత్రాః [illegible] పురుషాః తాంస్త్వసపిణ్డా
న్ విద్యుః ॥ ॥

॥ ఇత్యాహ వివిధబన్ధుసమస్కన్దః ॥

చతుర్దశాభిజనానాం ॥ ॥ ఉపోఢాయాః స్త్రియాః స్వమాతామ
హః మాతామహస్య భ్రాతా మాతులః స్వమాతులః పుత్రః పుత్రపుత్రః స్వసా
తృష్వసుః స్తత్పుత్రః పుత్రపుత్రః మాతామహస్య స్వసుః స్తత్పుత్రః పుత్రపుత్రః
మాతులస్య తత్పుత్రః పుత్రపుత్రః పితృష్వసుః స్తత్పుత్రః పుత్రపుత్రః పితృ
ష్వసుః తత్పుత్రః పుత్రపుత్రః దౌహిత్రః పితామహః పితామహస్వ
సా మాతా పితృష్వసా ఏతేషాం చతుర్దశాభిజనానాం మధ్యే మాతా
పోఢాయాః స్త్రియాః సపిణ్డా నాన్యః ॥ ॥ ॥

త్రయోదశాభిజనాః ॥ ॥ పురుషస్య మాతులః పుత్రః పుత్రపుత్రః దౌ
హిత్రః మాతృష్వసా పుత్రః పుత్రపుత్రః పితృష్వసా పుత్రః
పుత్రపుత్రః స్వసుః స్తత్పుత్రః పుత్రపుత్రః భ్రాతా భ్రాతుః పుత్రః పి
త్రపత్నీ పత్నీ స. దౌహిత్రస్తు మాతా సపిణ్డా ఏతేషాం త్రయో
దశాభిజనానాం మధ్యే మాతా పురుషస్య సపిణ్డా నాన్యః ॥ ॥
ఇదం చ సపిణ్డా ఉపోఢానాం స్త్రీణాం వివిధానాం పురుషాణాం
మాతా వివాహితత్వాత్ తత్పూర్వం సగోత్రత్వాత్ ॥ ॥

॥ ఇత్యష్టవిధబాణే షష్ఠః ఖండః॥

సాపత్న్యమాతృపితృవ్యవిషయః॥ ॥ సపత్నీసుతాంతయాంమృతాయాం సపత్నాః దినమాత్రం। సపత్నీమాతరి మృతాయాం సపత్నీసుతాయాస్తు దినమాత్రం భగిన్యా దశమాతులమృతౌ దినమాత్రం। పితామహయామానసమృద్ధిసగోత్రమృతౌ దినం। స్వభర్తృబాంధవానాం నిరాజ్ఞః సస్త్రీచమాతృ దినం। రాజ్ఞః అసగోత్రమృతౌ దినం। రాజ్ఞః సగోత్రమృతౌ ఏకాహం॥ స్వపిండస్య కాంక్షామృతౌ సద్యశ్శౌచం। జామాతుర్భగినీభర్తుశ్చ మృతౌ। స్నానతశ్శుద్ధిః॥

ఋత్విక్శిష్యాదేః స్నానమాత్రం॥ ॥ ఋత్విక్శిష్యోపకశ్రోత్రి త్రిశః విషయేష్వేషు ఋత్విగ్భిర్నా వివాహమృతౌ తేషాం యానాం సద్యశ్శుద్ధిః। షండపాషండపతితానాం వ్రాత్యానాం ప్రవ్రజ్యాబాంధవానాం అనాశ్రమిణాం. స్వనాశ్రమీనాం చ మృతౌ। సం. బ్రహ్మచారిణాం సద్యశ్శుద్ధిః। త్రయాణాం త్రితయానాం చ బ్రహ్మబాంధవానాం సన్న్యాసిసహస్రస్నాపకానాం దాయవర్తినాం సద్యశ్శుద్ధిః॥

॥ ఇత్యష్టవిధబాణే సప్తమః ఖండః॥

ఇత్యేవముక్త్వా ప్రాహ శ్రీహనుమాన్ కాంచనసంకాశశరీరయుక్తః ప్రహృష్టవాక్
స్మృతిమాత్రేణ కీర్తితం యదితి వినాశ్యతి॥ విశ్వామిత్రప్రముఖ
మహానిగ్రహోక్త్యనుష్ఠితః। నిర్భాగ్యం కమండలం ప్రాణం తే
శాంతిపాత్రం హృదయపుష్పశోభితః॥ ॥ ॥ ॥

ఇతి పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణ వాదిమత్తగజ
తిలకానన్తశ్రీ తాతసుదర్శనరామానుజాచార్య విరచిత
॥ తేమధువివరణం సంపూర్ణం॥

॥ శ్రీనివాసో విజయతేతరాం॥ ॥ ॥

తిలతర్పణవిధిః॥ ॥ తత్ర సార్థః॥ పూర్వం తిలోదకం దత్వా అమా
వాస్యాం తిలకాంచనముక్తం ప్రత్యక్షం నభవతి పితౄణాం వరహానిరితి
దక్షం। దక్షిణాభిముఖః అనుప్రయుజ్య తిలోదకం॥ తత్స్వధా
నమః పితౄణాం ప్రణామః॥ అథ సవ్యం తిలాః తిలతర్పణం
స్వధా భవంతు। నామగోత్రం స్వధా కారేణ దద్యాత్ తిలతోయ
మేవచ॥ ॥ తిలాంభావిదానవిలం॥ ॥
తిలాంభావినిషిద్ధానాం నవనీతరజతానాం స్వధా॥

ద్వాదశవత్సరాణాం కృష్ణమవలోకనం ॥ ౪ ॥ దంపతీ పితృపుత్రౌ చ స్వ
సారౌ భ్రాతరౌ తథా । పితృవ్యమాతులౌ చైవ దౌహిత్రౌ భాగినేయకౌ ।
పుత్రికా పితరౌ చైవ భగినీభ్రాతరౌ తథా । ద్వాదశైతే ద్వయోశ్చ తే
అపూర్వదర్శనం కుర్యాద్యది । ఏతేషామవలోకనే వినా నాస్త్యత్ర
వలోకనం భవేత్ । ద్వాదశవాత్సరికే వర్షే [illegible] వలోకనే
ద్వాదశ [illegible] పితృపుత్రా ద్వయమపి నతః । [illegible]
మయం. పాత్రం. సకలం తత్ర పూర్ణం । [illegible] తత్ర సమసైత్ర పుష్పేత్ర
సద్వారే [illegible] వలోకనం భవేత్ । [illegible] వా [illegible] దృష్ట్వా [illegible]
భవేత్ । బ్రాహ్మణస్నానం [illegible] వదత్యాశ్రం సర్వేషాం । [illegible]
భవః [illegible] తత్ర విశ్రామం [illegible] కాలాతః । [illegible]
దలాత్వ పూర్వం [illegible] పునః పునః ॥ [illegible]
మంతలమహాత్త్రరం [illegible] తత్ర [illegible] వ్యవహారం
[illegible] తర్తానుకాలతః । [illegible] వ్యవహారం [illegible]
[illegible] వ్యవహారం [illegible] అవలోకనం భవేత్ ॥ ౪ ॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తదభావాదినపిద్రుష్టేతి [illegible] వర్ణాని నహా ప్నునః ॥ ౨౪

[illegible] ॥ ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible] వర్ణానాం । [illegible]

వర్ణానాం । [illegible] వర్ణానాం [illegible] ॥ ॥

[illegible]

[illegible] వర్ణానాం [illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ॥ ॥

[illegible] వర్ణానాం [illegible]

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible] వర్ణానాం [illegible]

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వాదశవత్సరాణామూర్ధ్వమవలోకనం ॥ ॥ దంపతీ పితృపుత్రౌ చ స్వసా
సాకం భ్రాతాకాంతకా । పితృవ్య మాతులశ్చైవ దౌహిత్రౌ భాగినేయ
కౌ । పుత్రికాపితరౌ చైవ భగినీ భ్రాతృకాంతకా । ద్వాదశైతాన్ పృథక్తంత్రాం
త్రికం మాసికం దానకర్మయది । ఏతేషాం మధ్యలోకే పి నాన్యాన్యస్యావ
వలోకయేత్ । దివాలయం పాత్రైర్నవ స్థాలీ ప్రభృతి శిక్యాం ।
దివం సం పుంస్త్వవిధివత్ పాత్రాత్ దేవమధ్యతః । స్థాల్యాశ్చతం సర్వ
మయం పాత్రం సజలం తత్రపూరితం । తం తైర్మంత్రపుష్పైః
సర్వైరవలోకయేత్ । అదసం వైకమేవా సర్వ ప్రపూజ్య సమ్యక్ఖా
దయేత్ । బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా యథాశక్తిః దక్షిణాభిస్తం సన్ధినాం । అతీవ
భక్తః శ్రద్ధయా పితృభ్యో యథా విత్తానుసారతః । శ్రోత్రియ దక్షిణా
దత్వా వై పుంసాం పునః పునః ॥ తత ఊర్ధ్వం ప్రాప్య పుత్రాద్యైః
మంత్రవత్ ... త్రం పూర్ణ ... । ... ద్విజేభ్యో దక్షిణాం
దాద్విత్తానుసారతః । ... దక్షిణాం ... ప్రభృతి ...
... । ... మాన స్యాత్ ... ప్రవలోకయేత్ ॥ ॥